

MESSENS TEOLOGI

INDHOLDSFORTEGNELSE

INDLEDNING

DEN TEOLOGISKE FORSTÅELSE AF MESSEN

Brødenens mangfoldiggørelse

Måltidets betydning

Det jødiske påskemåltid

NADVERBERETNINGERNE:

Matthæus 26

Markus 14

Lukas 22

1. Korintherbrev 11

EUKARISTIEN I JOHANNESVANGELIET:

Johannes Døbers vidnesbyrd om Guds lam

Brylluppet i Kana

Brødenes mangfoldiggørelse

Jesus forudsiger sin lidelse

Jesu sidste måltid

Jesu død

JOHANNES ÅBENBARING OG 1. PETERS BREV

BREVET TIL HEBRÆERNE

DEN BIBELSKES AFSLUTNING PÅ TEOLOGIEN OM MESSEN

EUKARISTIEN OG DEN GAMLE PAGT

SAMMENFATNING OG KONKLUSION

EFTERSKRIFT

INDLEDNING:

Som led i en kirkelige fornyelse har vi brug for at besinde os på de forskellige mysterier, som findes i kirken som Kristi Legeme. Det centrale mysterium i denne forbindelse er og bliver messen, som vi også med et nudansk ord kalder eukaristi.

Jeg betjener mig ofte i forbindelse med kirkens åndelige fornyelse af ordet teologi, som jeg vil forklare. Ordet forbindes i daglig tale med en eller anden form for akademisk videnskab i forbindelse med prætestudiet. Således taler vi om det "teologiske fakultet", eller om at "studere teologi". Men ordet teologi har en dybere, ja lad os blot sige 'teologisk' betydning. Ordet er, som mange ved, græsk (kirkens modersmål!). Direkte oversat betyder det 'ordet om Gud' eller 'Guds ord'. I oldkirken kunne man f.eks. omtale en af apostlene som 'teologen', ligesom man kaldte Paulus for 'apostlen' par excellence. Denne oldkirkelige teolog var apostlen og evangelisten Johannes¹. Hans værker², som er optaget i Det nye Testamente, blev opfattet som teologi i egentlig forstand. Hvorfor? Johannes fokuserer i sine tekster på den treenige Gud, hans værker og ord. Den kendte teolog (!) Thomas af Aquino (d. 1274) har udtrykt problematikken på denne måde: *Fides non terminatur ad enuntiabile sed ad rem* (Troen standser ikke ved ordene, men ved selve virkeligheden, nemlig Gud). Man kan altså læse Bibelen mange gange og granske ordene uden at have tro på Gud eller komme til tro på ham (man kan også sige trosbekendelsen og de ti bud uden at have en personlig tro).

Teologi i dette sammenhæng handler derfor om gennem Bibelen og liturgien at stå ansigt til ansigt med den treenige Gud og se verden, historien og kirken med Guds øjne. Det kan kun lade sig gøre med Helligåndens hjælp, siger Jesus selv: *"Jeg har endnu meget at sige jer, men det kan I ikke bære nu. Men når han kommer, sandhedens ånd, skal han vejlede jer i hele sandheden; for han skal ikke tale af sig selv, men alt, hvad han hører, skal han tale, og hvad der kommer, skal han forkynde jer"*³ (Joh 16,12-13). Jesus fortsætter sin undervisning af de troende, men efter pinse sker det gennem Helligånden. Det er det, teologi handler om: Jesu fortsatte undervisning om Gud gennem Helligånden, sandhedens ånd. Teologi er altså ikke primært et akademisk fag. I denne undervisning ved Helligånden brugte Jesus først apostlene, som han selv havde undervist, dernæst udvalgte han lærere, som han på samme måde ville bruge til at fortsætte sin undervisning under inspiration af Helligånden.

Matthæusevangeliet slutter således, efter at Den Opstandne har vist sig for de elleve disciple (Judas var jo ude af billedet): *"Gå nu ud og gør alle folkeslag til disciple ved at døbe dem til⁴ Faderens og Sønnens og Helligåndens navn, og ved at lære dem at holde alt det, jeg har befalet jer; og se, jeg er med jer alle dage lige til tidernes ende"* (28,19-20). Vi skal lægge mærke til følgende:

1) Jesus taler til de 'elleve disciple', som i kirkens første historie også fik navnet 'apostle'. Jesus betegner dem selv med dette ord (eneste gang i Matthæusevangeliet), da han udsender dem for første gang inden sin død: *"Navnene på de tolv apostle⁵ er: ..."* (10,2). Betydningen er, at disse tolv repræsenterer Guds folk i den nye pagt. Med andre ord denne udsendelse omfatter kirken

¹ Også en af kirkefædrene, Gregorius af Nazianz (død 389), blev kaldt 'teolog'. Også andre kan betegnes med denne titel.

² Man regner som Johannes' skrifter: Johannesevangeliet, 1. Johannesbrev og med en vis usikkerhed Johannes Åbenbaring. Johannes' 2. og 3. brev regnes ikke med til hans skrifter af teologer i dag.

³ Direkte bibelcitater er markeret med *skråskrift*.

⁴ Kan også oversættes med "i Faderens ...". Dog er min oversættelse mere korrekt og indebærer den nuance, at vi tilhører den treenige Gud, når vi er døbt.

⁵ Apostel betyder 'udsending' med en bestemt opgave og myndighed. Brugtes også i verdsligt sammenhæng.

gennem alle tider, der er grundlagt på de tolv (apostles) grundvold. De tolv kunne umuligt løse denne opgave i deres eget liv. Kristus taler til hele kirken gennem lærere. Vi taler derfor om kirkens læreembede, som ikke er identisk med div. koncilstekster, men er et praktisk embede, som repræsenterer Jesus i de lokale kirker.

2) Folkeslagene skal blive disciple, ligesom de tolv var det. Hvem er deres lærer? Helt klart Jesus selv. For han er med kirken til tidernes ende. Jesu nærvær i kirkens historie og gerning er den fundamentale teologiske sandhed. Men kunne derfor definere kirken som Jesu skole. Alle mennesker skal på denne måde have mulighed for at lære Jesus at kende som deres personlige lærer.

3) Hvori består denne opgave? At døbe og at undervise i Jesu lære, altså den samme undervisning som disciplene selv havde fået af Jesus i tre år. Vi ser her følgende fremgangsmåde: Evangelisering, så folk kan komme til tro og blive Jesu disciple gennem troen og dåben. Efter dåben begynder den egentlige guddommelige undervisning om et helt nyt liv. Uden tvivl har evangelisterne forstået det sådant, da de nedskrev Jesu lære og gerning på grundlag af apostlenes vidnesbyrd. Når man altså læser disse evangelier, skal man sætte sig i de første disciples sted.

4) Matthæus har struktureret sit evangelium som en "lærebog" om Jesu liv, gerning og undervisning.

5) Men det allervigtigste budskab er Jesu sidste ord: "Mig er givet al magten i Himlen og på jorden" (28,18). Baggrunden for apostlenes udsendelse og myndighed er Jesu egen gudgivne myndighed: Han styrer nu kirkehistorien, ja verdenshistorien, hvilket skal være det glade budskab til alle folkeslag.

6) Den første menighed i Jerusalem begynder ret hurtigt at nedskrive de tolv apostles undervisning om Jesus. Således mener en nutidig bibelforsker, at selve lidelseshistorien er nedskrevet før år 37, mens Kajfas stadig var ypperstepræst⁶. I så tilfælde er vi samtidig med den allerførste generation af kristne i Jerusalem og får del i deres viden om Jesus. Noget tilsvarende kan også siges om Paulus' overlevering af den sidste nadver i 1. Kor. 11,23-25, som forskere mener stammer direkte fra urmenigheden i Jerusalem (jfr. R. Pesch, s. 21) i den form, Paulus giver den.

7) For at Jesus kan fortsætte med at være alle folkeslags lærer, må han oprette et læreembede som sagt ovenfor, som han kan bruge til sin belæring. Apostlene er modellen. Det er det, udtrykket 'teolog' skal betyde: at være Jesu redskab for hans undervisning. Jesus siger selv: "*... enhver skrifteklog (rabbiner), der er blevet en discipel for Himmeriget, ligner en husfar, som henter nyt og gammelt frem af sit skatkammer*" (Matth. 13,52). "Nyt og gammelt" er et jødisk udtryk for en helhed. En skrifteklog / teolog i Guds rige er altså en person, der er et skatkammer fyldt af Guds ord. Læreren / teologen skal først og fremmest forholde sig til Guds ord i Bibelen.

På baggrund af denne indledning kan vi gå videre og se på de tekster, der handler om messen. Det undrer mig ikke, hvis mine læsere i første omgang ikke kan se, at teksterne handler om messen, men det er netop formålet med dette indlæg at læse teksterne med nye (teologiske) øjne.

DEN TEOLOGISKE FORSTÅELSE AF MESSEN

Brødenens mangfoldiggørelse

⁶ Rudolf Pesch, Das Markusevangelium II s. 21.

7) Math. 14,15-21. Mk. 6,32-44. Luk. 9,10b-17. Joh.6,1-15⁷.

Når man nærlæser beretningen af dette brødunder i de fire evangelier, forstår man, at denne begivenhed er blevet brugt af den første generation af kristne til at forstå eukaristien. De forbinder denne begivenhed i Jesu liv med deres eukaristiske sammenkomster. Det er allermest tydeligt i Johannes evangeliet, idet Jesus dagen efter forklarer begivenheden "eukaristisk".

Hvor finder dette brødunder sted? På den anden side af Galilæasøen, dvs. på et område, der åbner mod hedningeverdenen. Situationen foregriber således kirken efter pinse. I forbindelse med dette indlæg vil jeg nøjes med at gennemgå Lukas evangeliet og Johannesevangeliet⁸.

8) Lukas 9,10-17: "V10 Apostlene vendte tilbage og fortalte ham (Jesus), hvad de havde gjort. Han tog dem med sig og trak sig tilbage til en by, der hed Betsajda, for at være alene. V11 Men skarerne opdagede det og fulgte efter ham, og han tog imod dem og talte til dem om Guds rige og helbredte dem, der havde brug for helbredelse. V12 Da dagen var ved at gå på hæld, kom de tolv hen og sagde til ham: Send skaren bort, så de kan gå hen til landsbyerne og gårdene i omegnen og finde noget at spise, for her er vi på et øde sted. V13 Men han svarede dem: Giv I dem noget at spise. Men de sagde: Vi har ikke mere end fem brød og to fisk, hvis vi ikke skal gå hen og købe mad til hele dette folk. V14 De var ca. femtusind mand. Han sagde til sine disciple: Få dem til at sætte sig ned i grupper hver på ca. halvtreds. V15 Og det gjorde de og fik alle til at sætte sig ned. V16 Og han tog de fem brød og de to fisk, så op mod Himlen og velsignede dem og brød dem og gav dem til disciplene, for at de skulle uddele det til skaren. V17 Alle spiste og blev mætte, og de stykker, de fik tilovers, blev samlet sammen, tolv kurve i alt".

KOMMENTAR⁹:

V10 Jesus havde kort forinden for første gang udsendt "de tolv" på missionsrejse¹⁰. De betegnes som "de tolv", da Jesus udsender dem. Da de vender tilbage benævner Lukas dem som "apostlene". Vi skal lægge mærke til forskellen mellem udtrykket "de tolv" og "apostlene" i evangelierne og Apostlenes Gerninger. Det er ikke tilfældigt, når der i teksten står "de tolv", og når der står "apostlene". Vi har en tilbøjelighed til at forstå det, som det samme, men det er det ikke. "De tolv" er de personer, Jesus har udvalgt for at grundlægge sin kirke. 12 symboliserer Guds folk. "Apostle" er en embedsbetegnelse og omfatter også andre end "de tolv" f.eks. Paulus og Barnabas. En apostel i den originale betydning er en person, der er udsendt med myndighed fra ham, der har udsendt ham, for at løse en opgave. Det er således det første eksempel på, at Jesus udsender nogle med mandat fra hans side. En apostel er embedsbetegnelsen for en officiel repræsentant for Jesus.

Apostlene aflægger regnskab for deres mission netop som apostle, og Jesus trækker sig tilbage fra folkeskarerne sammen med dem for at de kan være alene og hvile sig. Lukas nævner stedet ved navn: Betsajda¹¹. V11 Men skarerne opdager det og følger efter. Teksten bruger her 'skarerne' i flertal. Det drejer sig altså om en anonym skare. Denne sprogbrug er karakteristisk i mange tekster i evangelierne. Men Jesus afviser ikke skarerne, tværtimod han tager imod dem og begynder at evangelisere dem, dvs. tale til dem om Guds rige, og hans forkyndelse ledsages som altid af

⁷ Johannes kap. 6, se forneden

⁸ Nogle af teksterne er nyoversat for bedre at få meningen frem.

⁹ Se Heinz Schürmann, Herders theologischer Kommentar zum Neuen Testament, Das Lukasevangelium s. 509 ff.

¹⁰ Eller det vi kunne kalde evangelisation.

¹¹ Det er alene Lukas, der nævner stedet ved navn. Måske kendte han ikke området. Johannes fortæller, at Andreas, Peter og Filip stammer fra den by, 1,44. Evangeliernes forskellige oplysninger stemmer ikke altid overens, hvilket viser, at de ikke nødvendigvis havde en korrekt viden om konkrete forhold.

helbredelser. Jesus er på én gang forkynder og helbreder. Det er det billede, som evangelisterne tegner af ham. V12 Situationen ændrer sig hen under aftenen. "De tolv" (ikke "apostlene") blander sig i Jesu gerning. Når Lukas igen omtaler apostlene som "de tolv" er der en pointe, vi ikke må overse. De udgør et fællesskab, et kollegium, der allerede nu skal repræsentere det nye Guds folk. Vi får også at vide, at man befinder sig på et øde sted, faktisk bruges udtrykket 'ørken'¹². Endvidere er 'skarerne', den anonyme flok, blevet til 'skaren'. Det betyder, at der er sket noget med disse anonyme mennesker ved at høre på Jesus. Der er opstået et slags fællesskab. Det har "de tolv" ikke registreret. V13 Men det får Jesus til at opfordre "de tolv" til at tage sig af denne skares behov. Det hører med til tekstens budskab, at Jesus direkte sætter dem på opgaven at bespise denne skare. Det kan de naturligvis ikke. Og de forklarer hvorfor. De har kun fem brød og to fisk. Fisk hørte med til et normalt måltid. Flere af disciplene var jo fiskere. Peter skal blive en menneskefisker, siger Jesus. Fisken kommer derfor også til at blive et symbol på den messianske tid (Luk 5,1-11. Joh. 21,1-14)¹³. De tolv bruger udtrykket " hele dette folk". Folkemængden bliver først til "skaren" og "skaren" bliver til "hele dette folk", som Jesus betror til de tolv's omsorg. Det forekommer sandsynligt, at Lukas indirekte taler om den kommende kirke (se note 12). V14 Tallet på folket var omkring 5000. Efter pinsebegivenheden voksede menigheden i Jerusalem fra 120 til 3000. Kort tid efter, takket være Peters og Johannes' forkyndelse i templet, stiger antallet til 5000 (A.G. 4,4), altså det samme antal som ved brødernes mangfoldiggørelse. Jesus giver nu "sine disciple" en opgave: De skal organisere de 5000 i grupper på ca. 50 hver og få dem til at sætte sig ned. Folket bliver nu til et organiseret fællesskab af grupper, der skal spise sammen¹⁴. Tallet på halvtreds svarer nogenlunde til det, et større hus kunne rumme. Her beskrives altså på forhånd de husfællesskaber, menigheden i Jerusalem bestod af (A.G. 2,46). De står ikke op, men sidder som ved et måltid. V15 Det er disciplene, der skal organiserer bordfællesskaberne. Det peger hen på den kommen lokalkirke i Jerusalem (og andre steder). De 5000 danner 100 bordfællesskaber. Nu er alle disse mennesker blevet til familier. De er ikke længere en anonym gruppe. Det er frugten af Jesu forkyndelse og helbredende handlinger. V16 Jesus tager nu brødene og fiskene, ser op mod Himlen dvs. mod Gud, sin far, og velsigner brødene, hvilket betyder, at det er Jesus, der nu mangfoldiggør dem. Velsignelsen er ordet for borbøn iflg. jødisk skik. Han og ikke Faderen udfører underet, men han gør det på Faderens vegne. Samtidig med denne velsignelse bryder han brødene og rækker dem til disciplene, for at de skulle give dem til "skaren". Det er en ganske enkelt struktur, der "forklarer" messen: Jesus har af Faderen fået fuldmagt til at mætte disse mennesker ved at mangfoldiggøre brødene. Brødene bliver brudt, ligesom ved et jødisk måltid og i messen, som i begyndelsen blev kaldt "brødsbrydelse". Også det har en symbolsk karakter: Det er det samme brød, alle modtager. Jesus spiser ikke selv af brødet. Disciplene betjener folket, men det er Jesus, der gør det muligt. Her skimter vi embedet i Kirken efter pinsen: Disciplene er Jesu tjenere. Nu omtales de som disciple, ikke som de tolv eller apostle. Meningen synes at være, at denne begivenhed har karakter af en praktisk undervisning. V17 Folket spiste og blev alle mætte. Folket er dem, der modtager brødet af Jesus gennem hans tjenere. Situationen fra Israels ophold i ørkenen gentager sig: *"Lige inden mørket falder på, skal I få kød at spise, og i morgen skal I spise jer mætte i brød, så skal I forstå, at jeg er Jahve jeres Gud (2. Mos. 16,12)*. Folket havde knurret mod Gud, fordi de ikke i ørkenen havde noget at spise. Situationen er den samme: Menneskemængden havde ikke noget at spise om aftenen. Nu er det Jesus, der optræder som

¹² Først siges det, at Jesus trak sig tilbage til en by Betsaida, men nu er de i en ørken. Tilsyneladende en selvmodsigelse eller ligger der en symbolik: byen symboliserer den lokale kirke, som ligger åndeligt set i en ørken, nemlig i et hedensk område?

¹³ Fisk hedder på græsk IKTYS. Fisken blev i oldkirken symbolet på kristendommen, fordi man tolkede bogstaverne I som Jesus, K som Kristus, T som Gud, Y som søn, S som frelser.

¹⁴ Markus beskriver det samme i 6,39-40.

folkets hyrde og ikke Moses og sørger for det. Også denne gammeltestamentlige baggrund giver perspektiv til det nye gudsfolks situation. Jesus er den, der skal give det, hvad det har brug for. Eukaristien får således en vital betydning for kirken. Fortællingen slutter med, at der er et stort overskud af brød. Det må ikke bare destrueres. Det skal opbevares, og det fylder 12 kurve. En kurv til hver af de 12 disciple. Det henviser igen symbolsk til kirkens situation, nemlig at de tolv skal administrere eukaristien.

Måske skal den særlige bøn i Fadervor også forstås eukaristisk: *"Giv os i dag vort daglige brød"*. Ordet 'daglige' (epiousion) er ukendt på græsk. Siden kirkens begyndelse har man ikke kunnet forklare betydningen. En forklaring kunne være, at det er et forsøg på at oversætte teksten fra aramaisk: morgendagens brød, men i betydningen det kommende brød, dvs. livets brød. I så fald drejer det sig om nadveren¹⁵. Det er i Johannesevangeliet, at Jesus taler om sit legeme som livets brød.

Måltidets betydning

9) Den opstandnes besøg i Emmaus, Lukas 24,13-35: Den Opstandne følger helt anonymt to af disciplene, der påskedag er på vej til Emmaus, og blander sig i deres samtale om, hvad der er sket: Messias blev dræbt, men nogle kvinder har set engle ude ved graven, der sagde, at han lever, og graven var tom. Så begynder den anonyme ledsager at forklare Det gamle Testamente med henblik på at åbne disciplenes øjne for opstandens realitet. De kommer til Emmaus og inviterer den fremmede til at blive: *"Det er snart aften, og dagen er allerede gået på hæld (24,29)*. Lukas bruger her det samme udtryk som i evangeliet 9,12 i forbindelse med brødernes mangfoldiggørelse. Det viser, at Lukas har set et sammenhæng mellem brødets mangfoldiggørelse og episoden i Emmaus.

V30 *Og det skete, da han havde sat sig til bords med dem, at han tog brødet, velsignede det og brød det og rakte dem det. V31 Da blev deres øjne åbne, og de genkendte ham, men han blev usynlig for dem.* De to disciple vender straks tilbage til de øvrige disciple i Jerusalem og fortalte, hvad der var sket på vejen, *"og hvordan han havde givet sig til kende ved at bryde brødet"* (V35).

Denne scene består af følgende elementer: Jesus slutter sig til disciplene på vejen, ganske vist anonymt, og underviser dem ud fra Det gamle Testamente. De indrømmer, at deres hjerter brændte i dem, mens han underviste dem (V32). Tidspunktet for Jesu besøg er det samme som ved brødets mangfoldiggørelse, efter at han har undervist skaren en hel dag. Lukas bruger stort set de samme ord og viser os dermed forbindelsen mellem de to situationer. Den anonyme person, Jesus, er gæst, men overtager værtens rolle i den jødiske tradition som den, der åbner måltidet, beder borbønnen og bryder brødet. Lukas bruger igen det samme ord for borbøn: *"velsigne"* brødet som i fortællingen om brødets mangfoldiggørelse. Altså igen et link til denne begivenhed. At han overtog rollen som vært er tegnet, som åbner disciplenes øjne, så de genkendte ham. Men straks blev han usynlig. Der står ikke, at han forsvandt, men de kunne længere se ham. På denne måde viser Jesus, den Opstandne, at han er tilstede, selvom man ikke kan se ham. Han er usynlig til stede som læreren og som værten, men gør sig synlig ved et tegn, brødets velsignelse og brydelse. Lukas beskriver i mange enkeltheder denne episode som et udtryk for, hvordan Jesus efter sin opstandelse fortsat er tilstede, men på en ny måde, under tegn. Det peger ikke mindst på messen (og de øvrige sakramenter m.m.), således siger han direkte: *"Hvor to eller tre er samlet til mit navn, der er jeg iblandt dem"*¹⁶ (Matth 18,20). Teksten skal forstås på denne måde: At være samlet til Jesu navn betyder, at være samlet som kristne, der tilhører Jesus, være hans familie.

¹⁵ Se Joachim Jeremias, Fadervor, Katolsk Forlag

¹⁶ Ordret oversættelse, som godt kan oversættes med "i mit navn".

Konkret vil det sige, at Jesus altid er tilstede, når blot to eller tre er samlet som hans disciple. Det er det Emmausbegivenheden er et konkret eksempel på. Disciplenes hjem bliver en "huskirke".

10) I Johannes Åbenbaring (3,20) siger Jesus til menigheden i Laodikea: *"Se, jeg står ved døren og banker på. Hvis nogen hører min stemme og åbner døren, vil jeg gå ind hos ham og spise med ham og han med mig"*. Dette siger Jesus til de troende i Laodikea, fordi deres tro var på lavt blus. Han henvender sig derfor til de enkelte medlemmer af menigheden. Skal situationen forstås rent symbolsk og billedligt, eller mener Jesus, at han i bogstavelig forstand ønsker at være tilstede i de enkelte medlemmers familie og ikke mindst deltage i måltiderne? Jeg tror faktisk det sidste, nemlig at den enkelte familie skal tage imod Jesus og have fællesskab med ham. 'Han vil spise med os og vi med ham'. Måltidet var det centrale i et familiefælleskab. Det er denne måltidets karakter af fællesskab, der her skal fremhæves.

11) Lukas understreger kraftigt i Apostlenes Gerninger, at de første kristne i Jerusalem (hver dag?) samledes i hjemmene og "brød brødet" og holdt gudstjeneste (AG 2,42 og 45). Dette udtryk i sig selv betyder at holde måltid, idet et jødisk måltid begyndte med en "bordsbøn", hvor værten takkede Gud, brød brødet og delte det ud. Det var det, Jesus gjorde i ørkenen og i Emmaus (se nr. 8 og 9). Vi ved ikke, om hvert måltid også indeholdt eukaristi i vores betydning. Måske ikke, men forbindelsen mellem måltidet og messen skal fremhæves. Denne kendsgerning, som er karakteristisk for den første menighed, inviterer os til at overveje, om vi i dag har brug for fælles måltider i små kredse for at bygge kirken op nedefra som et virkeligt fællesskab ("de helliges fællesskab/samfund", jfr. trosbekendelsen. De hellige var den allerførste betegnelse for de kristne. De var helliget Gud gennem dåben.

Det jødiske påskemåltid¹⁷

12). Påskemåltidet blev fejret natten mellem 14. og 15. Nisan (årets første måned efter forårsjævndøgn). Lammene, der kun måtte være højst ét år gammel, blev bragt op i templet af folk og slagtet dér. Præsterne stod i lange køer op til brandofferalteret. En præst fyldte blodet fra lammene i guld- og sølvkander og rakte disse videre til den næste præst og så fremdeles helt op til alteret. Præsten ved alteret hældte blodet på jorden ved alteret. Imens sang man Hallel (Ps. 113-118). Lammet blev stegt hjemme i husene. Man forberedte også usyrede brød og bitre urter samt vin. Det første bæger, blandet med vand, blev velsignede af værten med lovprisning. Derefter fulgte det andet bæger vin også blandet med vand, og husfaderen fortalte så sine børn, dvs. han fik en af dem til at genfortælle påskemåltidets historie begyndende med udfrielsen af Ægypten. Påskemåltidet var et obligatorisk mindemåltid om udfrielsen. Ps113-118 (Hallel) blev delt op i to dele. Førstedel efter fortællingen om udfrielsen og før selve påskemåltidets begyndelse, den anden del efter afslutningsbønnen og det tredje bæger vin. Selve påskemåltidet¹⁸ bestod af velsignelse af det usyrede brød, som derefter blev spist, velsignelse af påskelammet, som så også blev spist og endelig de bitre urter, som ligeledes blev velsignet og spist. Velsignelsesbønnen lød: "Velsignet være du, Jahve¹⁹ vores Gud, verdens konge, som har frembragt brød af jorden" og deltagerne bekræftede denne velsignelse med Amen. Den, der velsignede brødet, brød det og delte det stykke for stykke til deltagerne. De beholdt brødet i deres hænder, indtil alle havde fået et stykke og værten havde spist sit. Så gjorde de som værten havde gjort med brødet og spiste det.

¹⁷ Se Strack og Billerbeck, Kommentar zum Neuen Testament aus Talmud und Midrash IV, 41-76

¹⁸ Påskemåltidet bestod af et formåltid og det egentlige påskemåltid. Kunne det tænkes, at denne model lå til grund for måltiderne og eukaristien i huskirkerne: Først spiser man et måltid og så finder eukaristien sted. Konflikten i Korinth kunne tyde på, at det var problematikken. Se nr. 17

¹⁹ Jøderne på Jesu tid brugte ikke længere Guds navn Jahve men Herren (Adonai), selvom Gud havde sagt til Moses, at de skulle kalde ham Jahve, jfr. 2. Mos. 3,14-15.

Dermed var det egentlige påskemåltid begyndt. Lovprisningen over selve påskelammet, som hver deltager skulle sige, lød: "Velsignet være du, Jahve vores Gud, verdens konge, som helliger os ved dine bud, og som har påbudt os at spise påskelam". Derefter rakte man værten et 3. bæger med vin blandet med vand, kaldet 'velsignelsens kalk. Til slut rakte man værten det fjerde bæger vin blandet med vand, og han sagde afslutningsbønnen, og derefter sang man Hallel (Ps. 113-118), som alle sang med på.²⁰

Efter templets ødelæggelse slagtede man ikke længere påskelam og heller ikke ude i provinsen, hvor der ikke var noget tempel, men erstattede det med andet kød, for påskelammet skulle slagtes i selve templet, derfor drog alle mænd (evt. sammen med deres familie) op til Jerusalem hver påske.

Foruden selve påskelammet og de bitre urter er brødet og vinen hovedelementerne ved påskemåltidet.

Nadverberetningerne

13) Her følger en oversigt over de tre evangeliers fremstilling af eukaristien samt Paulus's. Vi skal lægge mærke til, at helt overordnet siger teksterne det samme, men samtidig er der varianter. Det betyder, at der allerede i begyndelsen af kirkens historie har været forskellige liturgiske traditioner. Men for at forstå en bibelsk tekst skal vi altid spørge, hvad den enkelte forfatter vil fortælle os. Jeg vil derfor i al korthed nævne de vigtigste aspekter i de enkelte evangelier. Man kan tilføje, at nogle af teksterne stammer fra forskellige liturgiske traditioner, som historisk set har været forbundet.

Det skal først understreges, at deltagerne i dette påskemåltid alene var Jesus og hans 12 apostle, også selvom Judas forlod måltidet for at forråde Jesus, inden det var færdigt. Jesus indstifter eukaristien²¹, i en lukket kreds omkring et bord under et påskemåltid. De tolv er det kommende Guds folks grundstene jfr. Joh. Åb. 21,10-14. 12-tallet repræsenterede Guds folk allerede i Det gamle Testamente: de tolv stammer. Det er det nye gudsfolk, der nu er tilstede, repræsenteret ved de tolv (apostle). Det betyder, at Jesus slutter den nye pagt med det nye Israel repræsenteret ved de tolv. Læg igen mærke til, at teksterne i NT veksler mellem at kalde dem de tolv og de tolv apostle. Meget tyder på, at betegnelsen 'apostle' er tilføjet, så i første omgang var de en gruppe på tolv, det symbolske tal på Guds folk og en enhed, et fællesskab, gr.: kononia, lat. communio,

Det er scenen, som forklarer enkelthederne i indstiftelsen af eukaristien, som nu følger i dens fire udgaver.

14. Matthæus 26

V26 Mens de spiste, tog Jesus et brød, velsignede (eulogésas) og brød det, gav disciplene det og sagde: Tag og spis det, dette er mit legeme. V27 Og han tog bægeret og velsignede (eukaristésas) det, gav det til dem og sagde: Drik alle af det, V28 for det er mit blod, pagtens, som udgydes for mange til syndernes forladelse. V29 Og jeg siger jer: Fra nu af skal jeg ikke drikke af denne

²⁰ Dette er kun en oversigt over forløbet. Mange detaljer er her undladt og den jødiske tradition var også på det punkt mangfoldig.

²¹ Jeg veksler mellem ordet eukaristi, katolsk betegnelse, og nadver, protestantisk betegnelse, som betyder aftensmåltid.

vintræets frugt før den dag, jeg drikker den på ny²² sammen med jer i min Faders rige. V30 Og da de havde sunget lovsangen, gik de ud til Oliebjerget”.

KOMMENTAR:

Påskemåltidet begynder med, at Jesus forudsiger, at en af ”de tolv” vil forråde ham (V20-25). Således får dette Jesu sidste måltid en særlig karakter, der går langt ud over et standard påskemåltid. Dette måltid bliver et ”offermåltid”, som forbindes med Jesu død næste dag. Skærtorsdag og langfredag er én lang offerhandling.

V26-27 Som ovenfor anført (12) foregik indstiftelsen under påskemåltidet. Matthæus siger helt specifikt, at indstiftelsen finder sted under måltidet og ikke i begyndelsen. Dette udtryk indikerer helt tydeligt, at det er påskemåltidet, der er rammen. Indstiftelsens øjeblik er umiddelbart før selve påskemåltidet, der begynder med velsignelse af brødet. ’velsignelsen’ er det jødiske udtryk for bordbøn: ”velsignet være du ...”. Jesus bryder brødet ligesom den jødiske husvært og rækker stykkerne til de enkelte gæster. Da alle har fået et stykke i hånden, siger Jesus ordene: ”Spis det” og tilføjer: ”dette er mit legeme”. Derefter må indtagelsen af påskelammet og spisning af de bitre urter have fundet sted. Jesus siger den obligatoriske velsignelse²³ over det tredje bæger vin (’velsignelsens bæger’) og rækker det rundt og tilføjer: ”drik alle af det, for det er mit blod”. Rækkefølgen er: Jesus rækker det brudte brød til disciplene, og først da de har modtaget brødet og holder det i deres hænder, siger Jesus: dette er mit legeme. Jesus følger altså nøje påskeritualet: Alle spiser brødet samtidig. Det er svært at se, om det samme også gentager sig med bægeret med vin. De kan jo ikke alle drikke samtidig af det samme bæger. Man kan formode, at de enkelte fik vinen hældt op i små bægre (ligesom i Folkekirken) og derefter drak vinen samtidig, hvilket ikke er utænkeligt i den jødiske liturgi. Kan vi udlede noget heraf? Ja, den tætte forbindelse mellem Jesu gestus og modtagelsen af brødet henholdsvis vinen. Logikken er altså ikke: At først forvandler Jesus brødet henholdsvis vinen til sit legeme og blod og dernæst rækker han det for at blive spist og drukket. Forvandlingen sker, når brødet og vinen bliver overrakt: Brødet og vinen bliver ikke blot forvandlet til Jesu Legeme og blod, men hans legeme og blod bliver samtidig forvandlet til vor åndelig føde, derfor er brødets og vinens skikkelser tegnet på vores åndelige føde. Eukaristien må aldrig miste sin karakter af et åndeligt måltid. Vi skal spise Jesu legeme under brødets skikkelse og drikke hans blod under vinens skikkelse. At Jesu legeme og blod får skikkelse af brød og vin er en afgørende pointe. Hvis ikke det var tilfældet, kunne vi ikke spise hans legeme og drikke hans blod.

V28a Men Jesu blod benævnes her som pagts blod. Med andre ord Jesus gør velsignelsen af det tredje bæger til indgåelse af den nye pagt. Vinen (blodet), de drikker, er indgåelse af den nye pagt. Den gamle pagt blev indgået med blod af dyr (2. Mos 24,1-8). Halvdelen af blodet blev stænket på alteret og den anden halvdel på folket, efter at Moses havde læst pagtsbogen op for folket, der erklærede: ”Vi vil adlyde Herren og gøre alt, hvad han befaler”, siger han: ”Dette er pagts blod, den pagt, Herren har sluttet med jer på grundlag af alle disse ord”. Jesus rækker altså det nye Guds folk sit pagtsblod, som han vil udgyde næste dag. ”For mange”, og ikke for alle. Det er pagtsblodet, som udgydes for Guds folk = ’de mange’. Pagtsblodet udgydes for alle dem, der kommer til tro på Jesus som Kristus og bliver optaget i pagten ved dåben. Pagtsblodet bliver udgydt for ”jer”, dvs. de tolv, der repræsenterer det nye Guds folk, dernæst for ”de mange”, nemlig for alle os andre, der

²² Kan også oversættes: ”som den nye”.

²³ Velsignelsen af vinen benævnes eukaristi, men betydningen er det samme som eulogi, der bruges ved brødet. Vinen kaldes ’velsignelsens bæger’ jfr. 1. kor. 10,16. Se Kommentar zum Neuen Testament IV s.75.

tror²⁴. Påskemåltidet er således indgåelse af den nye pagt med alle, der kommer til tro og bliver døbt. Messen er en stadig fornyelse af pagten.

Moses læser pagtsbogen op (2. Mos. 24) som grundlaget for den gamle pagt. Bliver den nye pagt også indgået på grundlag af en skriftlig kontrakt mellem Gud og os? Moses skriver pagtsbogen, som Gud har dikteret ham. Har Jesus også skrevet en pagtsbog, som vi skal acceptere, når vi indgår den nye pagt? Ja! I Joh. 13,34 siger Jesus udtrykkeligt: *"Et nyt bud giver jeg jer, at I skal elske hinanden; ligesom jeg har elsket, for at I skal elske hinanden"*. Kærlighedsbuddet er grundlaget for den nye pagt. Som jeg senere vil redegøre for, samler Johannes i sit evangelium sin lære om den nye pagts grundlag i kapitlerne 13-17. Det betyder, at når vi i dåben indgår i den nye pagt, forpligter vi os på Jesu lære, som kan sammenfattes i det nye kærlighedsbud²⁵. Eukaristien er det synlig udtryk for et kærlighedsmåltid, derfor siger Jesus: *"Det er den nye pagts blod"*. Man skal altså være døbt, dvs. indgået i den nye pagt, for at kunne deltage i messen, den nye pagts måltid. Det forklarer også, hvorfor Ordets gudstjeneste nu har fået en vigtig plads i messen: Bibelen er den nye pagtsbog (se nedenfor under sammenfatning).

V28b *"til syndernes forladelse"*. Også i GT udgydes offerdyrenes blod til syndernes forladelse. Ja, påskelammets blod havde også en sonende karakter. Men i denne tilføjelse i teksten siges, at hver gang, vi fejrer nadveren, får vi syndsforladelse! Er det ikke nok, at vi får den, når vi bliver døbt? Nej, for vi bliver ikke syndfri, fordi vi bliver døbt. Vi er vandt til at tænke, at syndsforladelse er et selvstændigt sakramente, men teksten siger, at vi også kan få syndsforladelse i messen, netop fordi vi ofrer Jesu legeme og blod. Derfor har Kirken indføjet en bodsliturgi i messen; men begrundelsen for denne syndsforladelse i messen er Jesu offer, som vi fejrer. Således får messen også karakter af en fortsat forvandling af vores syndige natur, indtil den bliver lig Jesu forherligede natur. Det understreger messens åndelige funktion i den enkeltes liv.

V29 Den sidste sætning betyder, at dette påskemåltid er det sidste måltid Jesus spiser inden sin død, og antyder, at nadveren (eukaristien) hører hjemme i Guds rige og ikke vil være et almindeligt jordisk måltid. Det betyder, at nadveren er noget nyt i Guds rige og ikke kun en gentagelse af det jødiske påskemåltid. Eukaristien får en selvstændig betydning. Den kan udvikles på kristne præmisser, selvom udgangspunktet er det jødiske påskemåltid. Den er et nyt måltid. Med Jesus er der sket noget afgørende nyt. Jesus indgik altså denne sidste aften den nye pagt med det nye Guds folk, repræsenteret ved de 12 (11). Matthæus fremstiller indstiftelsen af eukaristien både således, at den har sine historiske rødder i det jødiske påskemåltid, men også at den er ny, derfor går han ikke ind i påskemåltidets detaljer. Han *"løfter"* så at sige eukaristien ud af påskemåltidet og gør det til det kristne måltid, som skal finde sted mange gange, og som hans målgruppe til stadighed erfarede i praksis. Det nye måltid i Jesu Faders rige kan ikke være det, der venter os engang i Himlen. Evangeliets grundlæggende budskab er jo, at Guds rige nu er indenfor rækkevidde og med Jesu død og opstandelse er blevet nærværende. Således kan den opstandne igen spise sammen med os. Derfor siger Jesus, at han skal drikke den nye 'med jer', altså de tolv, i Guds rige.

15. Markus 14

V22 *Mens de spiste, tog han et brød, velsignede (eulogésas) det, brød det, gav dem det og sagde: Tag det. Det er mit legeme. V23 Og han tog bægeret, velsignede det (eukaristésas) og gav dem det. Og de drak alle af det. V24 Og han sagde til dem: Dette er mit blod, pagtens, som udgydes for*

²⁴ Det er sprogligt muligt, at oversætte "de mange" med "alle" og betydningen ville så være, at alle mennesker er inkluderet i Jesu offer. I princippet er Jesus død for at frelse alle mennesker; men det er nok mere præcist at beholde udtrykket "for mange", altså alle dem, Jesus indgår den nye pagt med.

²⁵ 'Det nye kærlighedsbud er forskelligt fra det gamle: Nu skal de kristne elske hinanden, ja alle, som Jesus gør det. Det er Jesus, der er forbilledet og ikke vor egen person.

mange. V25 Sandelig siger jeg jer, jeg skal ikke drikke af vintræets frugt før den dag, jeg drikker den på ny V²⁶ i Guds rige.

KOMMENTAR: Markus beskriver situationen på samme måde som Matthæus, hvor måltidet begynder med forudsigelse af Judas' forræderi. Men læg mærke til, at Jesus først erklærer, at vinen er hans blod, mens de drikker den. Jfr. kommentar til Matthæus. Markus siger ikke, at pagtens blod udgydes til syndernes forladelse. Her omtales hans blod kun som pagtens blod, der udgydes for mange. Vi føres mere direkte tilbage den gamle pagt som ovenfor anført. Vægten ligger ikke på syndernes forladelse, men på pagten. Udtrykket "for mange" bekræfter derfor den ovenfor givne forklaring: "De mange" er det nye Guds folk. Eukaristien er gentagelse af den nye pagt. Det nye måltid, som Jesus indtager i Guds rige, må forstås som det pagtsmåltid, Jesus spiser med os i eukaristien efter sin opstandelse (se ovenfor).

16. Lukas 22

V19 ... Og han tog et brød, velsignede (eukaristésas) det, brød det, og gav dem det og sagde: Dette er mit legeme, som gives for jer. Dette skal I gøre til min ihukommelse²⁷. Og ligeså bægeret efter at de havde spist og sagde: Dette bæger er den nye pagt i mit blod, som udgydes for jer.

KOMMENTAR:

Lukas indleder påskemåltidet på en lidt anden måde end de to første evangelier: "Da tiden var inde, satte apostlene sig til bords sammen med ham (Jesus). Og han sagde til dem: Jeg har virkelig længtes efter at spise dette påskemåltid sammen med jer, før jeg skal lide, for jeg siger jer, at jeg ikke skal spise det, før det er opfyldt i Guds rige" (22,14-16). Og derefter velsigner han det første bæger vin og deler vinen rundt. Det er det sidste bæger, han skal drikke, før Guds rige kommer (18). Men dette bæger er ikke hans blod. Det er først måltidets sidste bæger.

Først velsigner Jesus ligesom under påskemåltidet brødet. Her bruges ordet 'eukaristésas', men med samme betydning som 'eulogésas'. De er de liturgiske udtryk i den jødiske bordbøn. Først når de alle har et brudstykke i hånden, siger han: "Dette er mit legeme, som gives for jer". Den sidste sætning undlades både hos Matthæus og Markus. Vi behøver ikke at spørge: hvorfor, men blot konstatere en anden tradition (jfr. 1. Korintherbrevet). Lukas siger ikke direkte, at Jesus rækker bægeret som Mathæus og Markus, men det underforstås. Til gengæld siger han, at det skete under påskemåltidets sidste velsignelse og understreger helt tydeligt, at det er den nye pagts blod. Det er ikke kun Jesu blod, men den nye pagts blod. Sætningen: 'som udgydes for jer' er fuldkommen parallel med 'som gives for jer' vedr. hans legeme. Således kobles brødet og vinen, Kristi legeme og blod, tæt sammen som én handling. Nadverhandlingen er en kærlighedshandling, hvor Jesus giver sig selv til os, der deltager, som vor åndelige føde. Men Jesu blod er pagtsblodet.

17. 1.Korintherbrev 11

V23 For jeg har modtaget fra Herren og også overleveret jer, at Herren Jesus i den nat, da han blev forrådt, tog et brød, V24 takkede, (eukaristésas) brød det og sagde: Dette er mit legeme for jer. Det skal I gøre til min ihukommelse. V25 På samme måde bægeret efter at de havde spist og sagde: Dette bæger er den nye pagt i mit blod. Det skal I gøre, så ofte I drikker det, til min ihukommelse ...

²⁶ Kan også oversættes med "som ny", nemlig vin.

²⁷ 'Ihukommelse', se kommentar til 1. Kor. 11,23b-24

V26 Thi hver gang I spiser dette brød og drikker bægeret, forkynder I Herrens død, indtil han kommer.

V27 Hvis derfor nogen spiser Herrens brød eller drikker hans bæger uværdigt, er han skyldig i Herrens legeme og blod.

V28 Et menneske skal prøve sig selv og derefter spise af brødet og drikke af bægeret.

V29 Thi man spiser og drikker sig en dom til, hvis man spiser og drikker uden at skelne legemet.

V30 Derfor er der mange svage og syge iblandt jer, og nogle sover hen.

V31 Hvis vi bedømte os selv, blev vi ikke dømt.

V32 Når vi dømmes af Herren, opdrages vi, for at vi ikke skal blive fordømt sammen med verden.

V33 Således, mine brødre, når I kommer sammen for at spise, skal I vente på hinanden.

V34 Hvis nogen er sulten, skal han spise hjemme, for at I ikke skal komme sammen, så det bliver til dom. Resten vil jeg bringe i orden, når jeg kommer.

KOMMENTAR:

Paulus skriver sandsynligvis dette første brev til korintherne ca. 54. Allerede i kap. 10 siger han noget, der kaster lys over eukaristien. Baggrunden er sammenligningen mellem menighedens fælles måltider og de hedenske offermåltider: *"Velsignelsens bæger (eulogia), som vi velsigner (samme ord), er det ikke fællesskab om Kristi blod? Brødet, som vi bryder, er det ikke fællesskab om Kristi legeme? Fordi brødet er ét, er vi mange ét legeme, for vi får alle del i det ene brød"* (V16-17). Paulus bruger det tekniske ord fællesskab, koinonia (communio). Det er altså messen, han henviser til med disse ord. At fejre eukaristi sammen betyder, at vi er Kristi legeme. Jesu legeme og blod gør os til hans legeme = kirken. Dette er en helt overordnet definition på at være kirke. I denne forbindelse henviser Paulus også til Guds folk i Det gamle Testamente: Når man spiser offergaverne får man fællesskab med alteret. Igen bruges det samme ord koinonia (i verbalform). Der er altså en parallel mellem ofringerne i GT og messefejringen i NT.

I dette sammenhæng gengiver Paulus, som den første, nadverberetningen for at fremstille for korintherne, at vi som kristne også har hellige måltider. Hans fremstilling er sikkert en nøje kopi af det ritual, man brugte i Korinth.

V23 Paulus siger, at det er Herren selv, der har fortalt ham om den sidste nadver, og at det er denne begivenhed, han har overleveret til korintherne. I denne forbindelse er det ikke så afgørende, om Kristus direkte eller indirekte har fortalt Paulus om det. Det vigtige er, at han henviser direkte til Kristus selv, som kilden til denne oplysning. Dernæst taler han om, at han har givet beretningen videre til menigheden i Korinth. Det ord, Paulus bruger, er det samme som ordet 'tradition'. På denne måde får vi en konkret undervisning om overleveringen af de kristne mysterier: Den begynder med Kristus selv, der underviser apostlene, herunder Paulus. Disse giver denne undervisning videre, først mundtligt og rituelt, dernæst skriftligt som i korintherbrevet og senere i evangelierne.

Vi skal også bemærke, at Paulus ikke siger, at det var påskeaften, men den nat, Jesus blev forrådt. Eukaristien er ligesom løftet ud af den jødiske påskebegivenhed og har en substans i sig selv og den vigtigste historiske sammenhæng er, at det var den aften Jesus blev forrådt. Det er altså ikke påsken som sådan, men Jesu lidelse, der er rammen. Det hænger måske også sammen med, at der nok ikke var mange jøder i menigheden i Korinth, som årligt fejrede påsken. Det stiller derfor spørgsmålet, hvornår kirken helt universelt begyndte at fejre påske. Det må have været ret tidligt, da der i begyndelsen var en strid om datoen for påskefejringen: Skulle den fejres på samme dato som jøderne gjorde det (14. Nisan) eller søndagen efter: Herrens opstandelse?

V23b-24: *"tog et brød, takkede, (eukaristías) brød det og sagde: Dette er mit legeme for jer. Det skal I gøre til min ihukommelse."* Paulus gentager så den del af påskeceremonien, der vedrører velsignelsen af brødet, og bruger udtrykket 'takkede' (=eukaristi) og brød det, men siger ikke direkte, at han rækker det brudte brød til disciplene, selvom det ligger i ordene 'brød det'. Til gengæld identificerer Jesus det brudte brød med sit legeme, som er til for os, og siger udtrykkeligt, at det skal disciplene gentage til hans ihukommelse. Ordet ihukommelse betyder ikke 'til minde om mig', men at denne begivenhed skal gentages, nemlig i messen, så Jesus kan fortsætte med at give sit legeme til de kommende generationer af disciple. Det er den samme forestilling, som jøderne havde, når de fejrede påske: den skal gentages år efter år, så udfrielsen af Ægypten bliver aktuel hvert år for hver generation. Jesus vil altså sige det samme som Moses: denne begivenhed, hvor Jesus første gang giver sit legeme og blod til os, skal gentages og gentages, så han kan blive ved med at give sig selv til os.

V25: *"På samme måde (tog han) bægeret efter at de havde spist og sagde: Dette bæger er den nye pagt i mit blod. Det skal I gøre, så ofte I drikker det, til min ihukommelse ...²⁸"*. Jesus har bevaret velsignelsen af det sidste bæger vin fra påskeritualet, fordi han gør denne velsignelse til den nye pagt. Påskemåltidet "forvandles" til det kristne eukaristiske måltid, den nye pagts måltid. Således bevares forbindelsen mellem den gamle pagt og den nye pagt. Sætningen: 'det skal I gøre ... til min ihukommelse' er en ordret gentagelse af sætningen i forbindelse med brødet. Jesus pålægger disciplene og Kirken at velsigne både brødet og vinen til hans ihukommelse. Det er ikke hans handling, men hans person, der skal være nærværende under nadveren. Han indstifter således den nye pagts måltid som vor åndelige føde. Brødet og vinen er de ydre tegn på, at Jesus er vores føde. Brødet skal spises og vinen skal drikkes, fordi de er Jesu legeme og blod. Men måltidet er et pagtsmåltid. Den nye pagt fornys hver gang, messen fejres: Det er brudgommen selv, der er til stede. I Paulus' version omtales ikke 'syndernes forladelse' direkte. Men det ligger dog i udtrykket 'for jer' og 'pagt i mit blod'. I GT indebar den gamle pagt, at folket blev rensset ved offerdyrenes blod for al synd. Sætningen 'så ofte I drikker det' betyder, at pagtsblodet skal drikkes og afspejler den jødiske velsignelse: Værten velsigner bægeret med henblik på, at vinen bliver drukket af gæsterne.

V26 Nadvermåltidet er en forkyndelse af Herrens død, tilføjer Paulus i sin belæring. Jesu død spiller den centrale rolle i evangeliet. Og det er hans død, der giver nadveren dens egentlige betydning, fordi hans død skal forstås som et offer, der forsoner os med Gud og med hinanden. Den afsluttende sætning kan både betyde, at vi skal gentage og gentage nadveren, indtil Jesu genkomst, men den kan også have den nuance: for at han skal komme igen. I så fald baner nadveren vej for Jesu genkomst. Vægten ligger på forbindelsen mellem dette måltid og Jesu død, som bliver "forevigt" indtil hans genkomst. Påsken spiller stort set ikke nogen rolle indholdsmæssigt. Nu drejer det sig om den nye pagt.

V27 "Uværdigt" betyder, at man ikke kan modtage nadveren, hvis man lever i synd. Hvad Paulus helt konkret tænker på, kommer måske frem i den efterfølgende tekst. Hvad mener han med, at man kan være skyldig i Herrens legeme og blod? Kan det betyde andet, end at man gør sig medskyldig i hans død?

V28 Forudsætningen for på værdig måde at deltage i nadveren er, at man ransager sin samvittighed forinden.

V29 Paulus advarer om, at man dømmes sig selv, hvis man ikke skelner mellem almindeligt brød og vin og Kristi legeme (og blod).

²⁸ En enklere gengivelse: "Det skal I gøre til min ihukommelse, så ofte I drikker det".

V30 En uværdig modtagelse af Herrens legeme og blod er årsagen til, at mange i Korinth er syge, ja ligefrem er døde. Det er en meget alvorlig forståelse af menighedens situation.

V31 Paulus betragter altså sygdom og død i menigheden som en dom over deres uværdige fejring af eukaristien.

V32 Men den dom, Jesus fælder over de enkelte korinthere, har alene til formål at skåne dem for den definitive dom. Denne dom har et pædagogisk formål. Det er faktisk det udtryk, der står i den græske tekst. Men vi skal lægge mærke til, at Paulus nu taler om 'os' (alle), dvs. hvad vi oplever af lidelser af den ene eller den anden art – og det gør vi alle – skal forstås pædagogisk. De er et middel, Kristus bruger for at opdrage os.

V33-34 Menigheden skal ikke komme sammen for at stille sulten, men for sammen at fejre et måltid. Man kan tale om, at der skal være en bordskik. Det handler altså om et "fælles måltid". Det er tydeligt, at eukaristien fandt sted under et sådant fælles måltid, hvordan og hvornår, det ved vi ikke præcist. Men vi skal understrege, at eukaristien først og fremmest er et måltid, men af speciel slags. Hos jøderne var der også tale om en "bordskik", når man spiste sammen, et ritual, som Jesus selv henviser til, f.eks. Lukas 14,7-14. Han bebreyder gæsterne ved et måltid, hvordan de søgte de fornemmeste pladser. Og måske handler det om det samme problem, da menigheden i Jerusalem blev meget stor: Hvordan tilgodese de enkelte, især de ældre, enkerne og andre, når de kommer sammen til fælles måltid jfr. AG 6,1? I denne forbindelse kan man også forstå behovet for 'diakoner', altså nogle personer, der skulle sørge for, at måltiderne forløb rigtigt og til alles glæde.

Kapitel 11 i 1. Korintherbrev afspejler altså helt enkelt fejringen af eukaristien i Korinth, men også de problemer, der var forbundet med den. Alt tyder på, at traditionen i Korinth ganske enkelt afspejler praksis i alle den første generations lokale kirker. Det skal også nævnes, at ingen af de her nævnte tekster fortæller os, hvem der ledede disse måltider. Man kan ikke direkte drage den konklusion, at det var apostlene, der ledede måltiderne, da de jo ikke var tilstede overalt. Så dette spørgsmål må stå ubesvaret.

SAMMENFATNING

Når man sammenligner disse forskellige tekster, kommer man til den konklusion, at jødernes påske "træder helt i baggrunden". Man kan skimte noget af påskemåltidets ritual, men det er helt tydeligt, at nadveren er ligesom "hentet" ud af den historiske situation, påskemåltidet, og får sin egen identitet. Nadveren / eukaristien er ikke en gentagelse af påskemåltidet. Det er nu blevet et selvstændigt kristent måltid. Teologisk er det altså ikke det gamle påskemåltid, vi fejrer. Jesus understreger, at han ikke kommer til at fejre dette måltid, før han kan fejre det med disciplene i Guds rige. Det kan kun forstås på den måde, at efter hans opstandelse får nadveren sin specifikke rolle som det kristne måltid. Det er derfor misvisende at tale om den "sidste" nadver. Dette sidste måltid i Jesu liv er begyndelsen på et nyt måltid, han vil spise med os lige til sin genkomst. Man kan godt bruge betegnelsen 'nadver' på dansk, fordi det betyder 'aftensmåltid'. I AG betegnes dette måltid formodentlig som 'brøddets brydelse' og 'eukaristi', jødiske ord for et måltid. Det er altså måltidets karakter, der står i forgrunden.

I denne forbindelse er det vigtigt at læse Johannesevangeliet. Han fremstiller eukaristien på sin egen måde, idet han peger på, at Jesus døde på korset som det sande 'påskelam', som nu er nærværende i eukaristien. Se den efterfølgende kommentar.

Eukaristien i Johannesevangeliet

18. Johannes Døbers vidnesbyrd om Guds lam:

Joh. 1,29.32.33-34: "V29 Den næste dag ser han (Døberen) Jesus komme hen til ham og han siger: Se, dér er Guds Lam, som borttager verdens synder ... V32 Og Johannes vidnede og sagde, jeg har set Ånden stige ned som en due fra Himlen og blive over ham, V33 og jeg kendte ham ikke, men den, som har sendt mig for at døbe i vand, han har sagt til mig: den, du ser Ånden stige ned over og blive over, han er den, der døber i Helligånden. V34 Og jeg har set det og vidner, at han er Guds Søn.

V35 Den næste dag stod Johannes der igen sammen med to af sine disciple V36 og han ser Jesus komme gående og siger: Se, dér er Guds Lam, V36 og det hørte de to disciple ham sige, og de fulgte efter Jesus".

KOMMENTAR: Johannes nævner ikke, at Døberen har døbt Jesus med vand. Til gengæld udpeger Døberen ham direkte med ordene, at han er Guds Lam, der borttager verdens synder. Og han bevidner tydeligt, at det er Jesus, som skal døbe i Helligånden. Det har Faderen direkte sagt til ham. Døberens opgave er at bevidne, at Jesus er Guds Lam, at han er den, der skal døbe i Helligånden, og at han er Guds Søn, som her betyder Messias. Johannes vidner med de samme ord overfor to af sine disciple, at Jesus er Guds lam. Man kan komme til at tænke på Esajas 53, hvor profeten beskriver den lidende og sonende Herrens tjener. Betegnelsen 'Guds lam' kan vel næppe forstås som andet end påskelammet?

19. Brylluppet i Kana

Vinen spiller en overordnet rolle i påskeliturgen. Det gør den også ved bryllupsfester (jfr. brylluppet i Kana, Joh. 2,1-11). Johannes kobler vandets forvandling til vin under dette bryllup, ligesom brødenes mangfoldiggørelse, til eukaristien (se nedenfor). Jesus forvandler vand til vin, endda i en stor mængde og i en ekstraordinær kvalitet: "hvorfor har du gemt den bedste vin til sidst", spørger skafferen brudgommen? (V10). Johannes understreger klart, at det var det første tegn, Jesus gjorde, da han begyndte sin tjeneste (V11). Jeg tror ikke, at der kan være tvivl om, at Johannes ser de to tegn: vandets forvandling og brødets mangfoldiggørelse²⁹ som tegn på brødet og vinen i eukaristien. Det skal bemærkes, at Johannes bruger udtrykket tegn i stedet for mirakel. Tegn betyder, at en handling peger på noget andet end sig selv. Det er derfor helt legitimt at forstå, at Johannes i de to nævnte tegn ser eukaristiens elementer. Når det første tegn sker ved et bryllup, må også det tages i betragtning: Dette tegn peger hen på den nye pagt, Jesu bryllup med sin kirke. Påsken var altså denne nye pagt og et bryllupsmåltid. Jeg tror, at det var denne begivenhed, Jesu mor havde for øje, da hun sagde: "de har ikke mere vin". Jesu svar til hende er nemlig "dunkelt": "Hvad har du og jeg med det at gøre, kvinde (det er ikke vores problem)? Min time er endnu ikke kommet"³⁰ (v4). Maria forstår ikke Jesu svar som en afvisning, men som en rettelse. Nøgleordet er 'min time er ikke kommet'. Altså har Maria troet, at nu var timen kommet, hvor Jesus ville åbenbare sig som den sande brudgom. Alene det, at Jesus ikke siger: Mor, men kvinde³¹, antyder, at de befinder sig i Guds riges univers. Denne forklaring er kun mulig, når vi læser teksten med Johannes' øjne. Altså kaster forvandlingen af bryllupsvinen også lys over eukaristien, indgåelsen af den nye pagt. Men vi skal også lægge mærke til, at i denne situation og ved korset tiltaler Jesus sin mor som 'kvinde'. Før Eva fik navnet Eva, dvs. før syndefaldet, blev hun kaldt 'kvinde'. Nu kalder Jesus sin mor kvinde og hentyder dermed, at der er en forbindelse

²⁹ Se nr. 20.

³⁰ Udtrykket er også på aramaisk et dunkelt udtryk, som kun kan forstås på baggrund af situationen.

³¹ Næste gang Jesu mor kommer ind på scenen er ved korsfæstelsen, hvor Jesus igen siger: "Kvinde, se din søn" (Joh 19,26). Den discipel, som kaldes 'den discipel, Jesus elsker', har efter al sandsynlighed også været til stede ved brylluppet i Kana, jfr. 2,2. 11. Johannes Døber udpeger for to af sine disciple, Andreas og en anden (hvem?) Jesus som "Guds lam", jfr. 1,36. Har vi ikke her alle elementerne i eukaristien?

mellem hans mor og den første kvinde, menneskehedens stammoder. Jesu mor er stammoder til den nye slægt af Guds børn (se kommentarerne til korsfæstelses scenen s.23).

20. Brødernes mangfoldiggørelse (Joh 6,1-15)

TEKSTEN:

V1 "Derefter tog Jesus bort til den anden side af Galilæas Sø, Tiberias Sø. V2 Og en stor skare fulgte ham, fordi de havde set de tegn, han havde gjort på de syge. V3 Jesus gik op på bjerget og satte sig dér sammen med sine disciple. V4 Jødernes højtid, påsken, var nær. V5 Da Jesus løftede blikket og så, at en stor skare kom hen til ham, siger han til Filip: Hvor skal vi købe brød, for at de kan få noget at spise? V6 Det sagde han for at sætte ham på prøve, for selv vidste han, hvad han ville gøre. V7 Filip svarede ham: Brød for to hundrede denarer slår ikke til, så enhver kan få blot en smule. V8 En af hans disciple, Andreas, Simon Peters bror, sagde til ham: V9 Der er en lille dreng her, som har fem bygbrød og to fisk, men hvad er det til så mange? V10 Jesus sagde: Få menneskene til at sætte sig. Der var meget græs på stedet. Mændene satte sig så. De var ca. femtusind. V11 Jesus tog brødene og sagde takkebønnen og delte dem ud til dem, der sad dér, og på samme måde med fiskene, så meget de ville have. V12 Da de var blevet mætte, sagde han til sine disciple: Saml de stykker samme, som er tilovers, så intet går til spilde. V13 Så samlede de dem sammen og fyldte tolv kurve med stykkerne af de fem bygbrød, som var til overs efter dem, der havde spist. V14 Da menneskene nu så det tegn, han havde gjort, sagde de: han er i sandhed den profet, der skal komme til verden. V15 Da Jesus nu forstod, at de ville komme og gribe fat i ham for at gøre ham til konge, gik han atter op på bjerget, helt alene".

KOMMENTAR:

Johannes kap. 6. omtaler den samme mangfoldiggørelse af brødene som de andre evangelister og slutter med Jesu undervisning om eukaristien næste dag i Kapernaum. Men der er en række detaljer i selv beretningen, som er værd at bemærke, og som viser, at også Johannes har brugt denne begivenhed til undervisning om eukaristien. Jesus går op på bjerget og satte sig med sine disciple (v3). Hvilket bjerg? "Bjerget" er blevet et begreb for det guddommelige / Himlen. To bjerge har spillet en afgørende rolle: Sinai, hvor Gud mødte sit folk Israel, og ved hvis fod Moses på Guds befaling rejste åbenbaringsteltet og sluttede pagten mellem Gud og Israel. Og Zion i Jerusalem, hvor Salomon byggede Gud det første og berømte tempel. Således gik Jesus også op på 'bjerget' og satte sig og disciplene kom hen til ham, og han begyndte sin undervisning, den såkaldte bjergprædiken, fortæller Mattæus (5,1). Det er næsten ordret det samme, Johannes siger i kap. 6. I Johannes Åbenbaring (21,9ff) ser Johannes i et syn oppe på et stort, højt bjerg, den hellige by Jerusalem komme ned fra Himlen, fra Gud. Det er en engel, der viser ham denne hellige by og kalder den "Lammets brud og hustru" (21,9). Den er det nye Guds folk og kirken. Teksten skal ikke kun forstås som en fremtidsvision, men en vision om sandheden, der allerede er en realitet. Vi befinder os nu i den nye situation, den nye pagts virkelighed. Men det er kun tegnet på denne virkelighed, endnu ikke selve virkeligheden.

Johannes noterer udtrykkeligt i evangeliet (6,4), at "Påsken, jødernes fest var nær". Også den bemærkning skal sige os noget. Påsken var festen over alle fester, hvor jøderne valfartede til Jerusalem for at fejre påske. Jesus gjorde det også flere gange. Men denne gang gør han det ikke³². I stedet for at omtale den sidste påske, hvor nadveren bliver indstiftet, som de andre evangelier og

³² Jerusalem og templet blev totalt ødelagt år 70 og Johannes har skrevet sit evangelium måske tyve år efter. Også denne kendsgerning kan kaste lys over kapitel 6, da jøderne ikke længere var i stand til at slagte påskelammet til påske. Jøderne måtte udvikle en alternativ påske. Men det gør kirken også.

Paulus, fremstiller han den kristne påske. Men koblingen til jødernes påske er klar. Der er en forbindelse til jødernes påske. Brødenes mangfoldiggørelse ved foden af dette bjerg peger hen på livets brød, som Jesus selv kalder det dagen efter under henvisning til brødenes mangfoldiggørelse. Kapitel 6 er således en fremstilling af indholdet af den kristne påske. Det er perspektivet, vi skal have, for at forstå kapitel 6 som en fremstilling af nadverens betydning som den nye påske. Scenariet er følgende: 1) Jesus går op på bjerget sammen med sine disciple kort før påskefesten. 2) En stor skare kommer hen til ham, men sammenhængen antyder, at de befinder sig neden for bjerget på en grøn slette. Jesus og disciplene går altså ned til dem (jfr. Lukas 6,12-19). 3) Om aftenen går han alene op på bjerget (v. 15). Denne scene minder om Moses og Israel i ørkenen (2. Mos. 19 og 24), hvor Den gamle Pagt blev indgået ved foden af Sinai. Nu er tiden kommet for indgåelse af Den nye Pagt ved Jesus. Johannes baner vejen for indgåelse af Den nye Pagt, som vil finde sted på Golgata, når jødernes påske finder sted.

Ligesom ved bjergprædikenen (i Matthæusevangeliet) ser Jesus en "stor skare, som kom hen til ham" (v 5). At ordet står i ental (en stor skare) er ikke uden betydning. Man aner allerede, at disse mennesker er en samlet gruppe og ikke mange tilfældige enkeltpersoner. Johannes ønsker at sige, at denne skare peger hen på kirken som en "forsamling" (koinonia/communio). Det handler fra begyndelsen om at give denne skare noget at spise. De har ikke som i de andre evangelier været hele dagen hos Jesus og lyttet til hans undervisning. Nej, de fremstilles som en skare, der kommer for blive bispist, og Jesus ved allerede, hvad han vil gøre for at bispise den. Det er Filip, Jesus henvender sig til i denne forbindelse. Men hvilken rolle spiller Filip i Johannesevangeliet? Han hører til de fire første disciple, Jesus knytter til sig. Og det er ham, som bringer Nathanael til Jesus som den femte disciple (Joh. 1,44 ff). Ved brødenes mangfoldiggørelse kommer også Andreas, Simon Peters bror, ind i billedet. Det er, som om de to disciple spiller en slags hovedrolle, selvom både Peter og de øvrige disciple nævnes i periferien. Andreas bliver henvist af Johannes Døber til Jesus og fører derefter sin bror Simon Peter til ham. Det er derimod Jesus selv, der finder Filip og kalder ham til at være disciple (1,35. 43). I øvrigt kom Filip fra samme by som Andreas og Peter, nemlig Betsajda (1,44). Filip og Andreas synes således i begyndelsen at have haft en vigtig rolle ligesom ved brødenes mangfoldiggørelse, måske fordi de var de allerførste disciple. Filip optræder i 14,8, hvor det igen handler om tro på, hvem Jesus er. Filip synes i denne tekst at tale på de andre disciples vegne: "Herre, vis os Faderen, og det er os nok".

Der er en detalje, som også kan sige noget. En af de to første disciple (1,40) var Andreas, men den anden er anonym. Er det Johannes selv? Flere gange nævnes en anonym disciple, som endda står ved korset og ser den tomme grav. Han omtales ikke i den her nævnte scene. En forklaring kunne ganske enkelt være, at Johannes i hele sit evangelium kun ønsker at være et vidne til alt det, Jesus gjorde og sagde og ikke medaktør. Det er faktisk det, der står i Johannesevangeliet til slut: "Det er den disciple (den "anonyme"), som vidner om dette, og som har skrevet dette, og vi ved, at hans vidnesbyrd er sandt" (21,24). Konklusionen er derfor, at han, altså Johannes, alene ønsker at overlevere fortællingen om Jesus og hans undervisning til os og ikke selv spille en rolle i denne fortælling. Derfor skal vi særligt lægge mærke til, hvad han fremhæver i denne forbindelse og i hvilke situationer, han er nærværende som vidne.

V10: Jesus beordrer disciplene at få folk til at sætte sig ned. Johannes understreger helt klart, at de ikke befandt sig i en ørken, men på en frugtbar mark med græs. Der tegnes et skønt billede af en sammenkomst på ca. 5000 mennesker, der nu skal spise sammen. Mon ikke det peger på den kommende eukaristiske forsamling?

V11: Nu handler Jesus. Han tager brødene, priser Gud (ordet er det samme som eukaristi), altså siger borbønnen, og deler det ud. Det er ham, der deler det ud, ikke disciplene som i de andre evangelier. Hvordan? Det ved vi ikke. Pointen er, at selvom det kunne være disciplene, så er Jesus hovedpersonen. Deltagerne skal opleve, at det er Jesus, der bispiser dem, at han er værten ved det store festmåltid. Et vigtigt træk i vores forståelse af eukaristien: Det er Jesus selv, der bispiser os i eukaristien. Og så siges det, at deltagerne kunne spise så meget, de ville, og at de blev mætte. Johannes vælger et ord, der indebærer, at det var dejligt at være mætte.

V12: Nu kommer (alle) disciplene ind i billedet. De skal samle det, der er tilovers, "for at ikke noget skal gå til spilde". Med andre ord denne føde er kostbar. V13: De samler så 12 kurve af "de fem brød, der var blevet til overs efter dem, der havde spist". Det er nu tydeligt, at disse brød peger hen på livets brød. I modsætning til de øvrige evangelister synes Johannes ikke at koble de tolv kurve sammen de 12 disciple, som først udtrykkeligt nævnes i 6,67, hvor Jesu disciple skal tage stilling til, om de tror på, at Jesus virkelig er livets brød. Mange af hans disciple forlod ham, da han udlagde brødunderet som et tegn på livets brød. Tilbage er så de 12, som også er forvirret, men dog fastholder deres tro på Jesus. Det er også en vigtig detalje, at Johannes i denne forbindelse nævner "de tolv", som er kernebetegnelsen på apostelkollegiet, som er grundlaget for kirkens tro, ikke mindst, når det gælder eukaristien. De tolv (apostle) er kronvidner, når det drejer sig om vores tro på livets brød.

Efter brødunderet reagerer skaren, som nu blot kaldes "menneskene", altså individuelle personer. Men Johannes bruger bevidst ordet "tegn" om dette under. Disse mennesker mistolker tegnet, så de tror, at Jesus er "profeten", som skal komme til verden. De tænker på Guds ord til Moses: "Jeg vil af deres egen midte lade en profet som dig fremstå for dem, og jeg vil lægge mine ord i hans mund" (5. Mos. 18,18). Jo, Jesus er denne profet, men Jesus føler, at de ligefrem vil "komme og gribe ham for at gøre ham til konge" (v 15). Derfor går han igen op på bjerget, men alene, uden disciplene. Han vil i denne situation kun være sammen med sin Far i Himlen.

Johannes bruger som sagt stort set altid udtrykket 'tegn' om de undere, Jesus udfører. Et tegn peger ud over sig selv. Første gang dette udtryk bruges, er ved brylluppet i Kana, hvor han forvandler vand til vin: "*Det var i Kana i Galilæa, at Jesus gjorde begyndelsen på tegnene, for at åbenbare sin herlighed, og hans disciple kom til tro på ham*" (2,11). Også dette første tegn peger som sagt hen på eukaristien. Vi må således koble det første tegn, forvandlingen af vand til vin, og det andet tegn, brødernes mangfoldiggørelse, sammen og får således to tegn, der tilsammen peger på eukaristiens to skikkelser: vinen og brødet.

Johannes 6,22-59 er Jesu forklaring af brødunderet dagen efter som en forudsigelse af, at han er livets brød. Han kommer mirakuløst tilbage til Kapernaum, idet han ved at gå på vandet når hen til disciplenes båd, som var ude i stormvejr. Da han kommer ombord lander båden ganske stille på søbredden, og de kommer i land³³. Skarerne søger ham forgæves og opdager, at han er kommet over på den anden side, uden at de ved hvordan. De sejler så selv over til den anden side. Og så begynder Jesus at udlægge mangfoldiggørelsen af brødene. Disse brød var tegnet på den evige føde. Og Jesus siger på deres forespørgsel: "*Dette er Guds gerning (som I skal gøre), at tro på ham, som han (Gud) har sendt*" (6,29). Troen er afgørende i forholdet til Gud. Jesus opfordrer derfor sine tilhørere, der har set tegnet, han gjorde, til nu at lytte til ham og tro på det, han vil fortælle, så de kan få del i den himmelske føde. Jesus er Guds ord³⁴. Det, han siger, er Guds tale til os. Det var den alvorligste forskel mellem datidens jøder og Jesus, at de ikke troede på, at Gud havde sendt

³³ Mark 6,45-51 og Mt. 14,22-32 fortæller den samme begivenhed efter brødernes mangfoldiggørelse.

³⁴ Jfr. Johannes 1, prologen.

Jesus, ja at han var Guds ord. Gud kan ikke kommunikere med os mennesker, hvis vi ikke tror på hans Søn. Hele Det gamle Testamente handler om kommunikation mellem Israels Gud, Jahve, og hans folk. Det samme gælder i den nye pagt. Uden tro på Jesus som Guds ord, vi skal lytte til, har vi ingen tro på Gud. Også en sådan lyttende tro er vigtig i sakramenterne, men især i messen. Vi taler i dag om, at messen består af ordets gudstjeneste og bordets gudstjeneste. Kirken har endda besluttet i sin reform af sakramenterne efter koncilet, at der forud for meddelelsen af et sakramente altid skal være "et Guds ord", det være sig nok så kort, og der foreligger faktisk forslag til bibeltekster i ritualerne for sakramenterne. Altså den samme grundmodel som i messen: Guds ord og et sakramente.

Jesu tilhørere, som jo har set det tegn, han gjorde dagen før, diskuterer nu med ham og kræver et tegn for at tro på ham. Brødenes mangfoldiggørelse var altså ikke tegn nok, og de indlader sig i en "teologisk" diskussion og henviser til, at også Moses har givet Guds folk manna fra himlen. Jesus afviser dette argument: *"Amen, amen, siger jeg jer. Ikke Moses har givet jer brødet fra Himlen, men min Far giver jer det sande brød fra Himlen"* (V 32).³⁵ Hver gang Jesus bruger ordet Amen, ja endda gentager det, skal vi lytte specielt, fordi han nu vil sige noget vigtigt, slå noget fast. For det første afviser han, at det var Moses, der gav mannaen, det var Gud. For det andet taler Jesus i nutid. Det er nu, Gud vil give det sande brød fra himlen. Det betyder, at mannaen i ørkenen kun var et tegn på det sande brød. Tiden er nu inde, hvor Gud vil give det rigtige brød.

Hvad er så Guds sande brød? Det er Jesus selv, som *"stiger ned fra Himlen og giver verden liv"* (V33). Johannes bruger nutid: Det er nu, at dette sande brød stiger ned. Hele verden kan modtage det, så verden bliver levendegjort. Folkets reaktion er prompte: Så giv os altid dette brød. De har altså taget Jesu ord til sig – tilsyneladende. Jesus præciserer sit udsagn: *"Jeg er livets brød. Den, der kommer til mig, skal aldrig sulte, og den, der tror på mig, skal aldrig mere tørste"* (V35). Man kunne godt oversætte "jeg er livets brød" med "det er mig, der er livets brød". Det er sådan set meningen, men på græsk er der en vigtig nuance, som ikke ville komme frem.

Jesus bruger det bestemte udtryk: "jeg er" mange gange netop i Johannesevangeliet. Det var det samme udtryk (på hebræisk), Gud brugte, da han identificerede sig selv overfor Moses ved den brændende tornebusk i Sinaiørken (2. Mos. 3,14-15). Han kalder sig "jeg er",³⁶: *"Jeg Er har sendt mig"* v.14, (græsk: "den, som er, har sendt mig"). Med det navn (Jahve / Kyrios), skal Israel kalde ham for altid. Der var jo mange afguder på Moses tid, så israelitterne måtte have et navn, der var deres Guds navn, så de kunne skelne ham fra andre guder (monoteisme var endnu ikke en kendsgerning i Israel). De skriftkloge erstattede i de sidste århundreder før Kristus Jahve med Herren (græsk: Kyrios), således blev Guds navn Herren i stedet for Jahve, selvom Jahve stadig stod at læse i den hebraiske tekst. Det kom Gud derfor til at hedde i den græske oversættelse af Bibelen, og i de fleste senere oversættelser, i Vulgata og i nutidige oversættelser, også den danske. Derfor skal det understreges, at Jesus i Johannesevangeliet flere gange kalder sig selv med Guds "oprindelige" navn: Jeg er. Det betyder ganske enkelt, at Jesus identificerer sig med Israels gud. Jesu "titel" i Det nye Testamente bliver dog "Herren", som "erstatte" Jahve. Således kaldtes Israels Gud i den græske oversættelse af GT. Nogle få gange bruges titlen "Herren" også om Faderen, som ellers benævnes som "Gud". Jesus er Herren, dvs. Jahve, Israels Gud. I vores sammenhæng åbenbarer Jesus sig nu for jøderne som deres Gud. Han er den samme som udfriede dem fra Ægypten og ernærede dem i ørkenen og førte dem ind i det forjættede land. Men hvilken

³⁵ Se s. 5 vedr. betydningen af "det daglige brød".

³⁶ Rent sprogligt er det ikke gennemskueligt, hvordan Jahve skal forstås i 3.14: 'jeg er den, som er' eller 'jeg er den, som skaber'. Jesus bruger i Johannesev. mange gange udtrykket 'jeg er' (ego eimi), som kun kan hentyde til 2. Mos. 3,14-15. Ordet Jahve kommer efter al sandsynlighed fra "at være", se note 19.

rolle spiller Gud Far? Om og om igen taler Jesus, at alt hvad han er og har, har han fra Faderen. Han kan intet af sig selv. For os er det vigtigt, at vi tager Jesus på ordet og tror på ham som Israels Gud, både i den gamle pagt og nu i den nye pagt, som allerede er en realitet. Det er denne Jesu identitet, der er nøglen til at forstå den dybere mening med brødets mangfoldiggørelse og eukaristien.

Men Jesus fortsætter med at anklage sine tilhører, som har set brødunderet: *"Men som jeg har sagt jer: I har set mig, men I tror ikke"* (V 36). Og så forklarer han, hvordan det er muligt at tro på ham: *"Alt, hvad Faderen giver mig, skal komme til mig"*, og lidt senere siger han direkte: *"Ingen kan komme til mig, hvis ikke Faderen, der har sendt mig, drager ham"* (V 44). Dette udsagn af Jesus er kapital. Troen er en gave. Det er alene Faderen, der gør det muligt at tro på Sønnen, jfr. Peters bekendelse (Matth. 16,17). Men bemærk udtrykket "drager ham", sådan talte Gud også ved profeten Hoseas: *"Jeg drager³⁷ dem i menneskebånd, i kærlighedens tøjler"* (11,4). Gud etablerer et kærlighedsbånd mellem os og Jesus. Troen er et kærlighedsbånd. Hos Hoseas anklager Gud sit folk for ikke at ville lade sig drage af hans faderkærlighed og taler om, hvordan han tog sig af Israel som et lille barn. Denne baggrund kaster derfor et særligt lys over Jesu ord til sin samtids jøder: De vil ikke lade sig drage af Faderen til Jesus. Man kan altså sige nej til at blive draget af Gud. Han fortsætter med at henvise til Guds gerning i den gamle pagt: *"Alle skal være oplært af Gud; enhver, som har hørt og lært af Faderen, kommer til mig"* (V 45). Det betyder, at hvis man har taget Guds ord i Det gamle Testamente til sig, vil man også kunne erkende, at Jesus kommer fra ham og derfor tage imod hans ord.

Jeg giver nu oversigt over, hvordan Jesus fremstiller 'livets brød'.

"Jesus sagde til dem (jøderne): Amen, Amen siger jeg jer, det var ikke Moses, som gav jer brødet fra himlen, men det er min Far i himlen, der giver jer det rigtige brød fra himlen, thi Guds brød er det, som stiger ned fra himlen og giver verden liv" (V 32-33). Når Jesus indleder med at sige 'Amen, Amen' betyder det, at nu kommer der noget vigtigt. Det handler nemlig ikke om dengang israelitterne spiste manna i ørkenen, men om hvad Gud gør her og nu. Jesus taler om det rigtige (sande) brød. Og han siger direkte, at dette brød stiger ned fra himlen. Hvordan kan det rigtige brød stige ned fra himlen? Ved at tale sådan forbereder han sine tilhører: *"Jeg er livets brød"* (V 35). Jesus bruger igen udtrykket 'Jeg Er' og identificerer sig således med Israels Gud Jahve (jeg fortsætter med i oversættelsen at skrive 'Jeg Er') Men han tilføjer, at hans (jødiske) tilhørere ikke tror på ham (V 36). Og han fortsætter med at sige, at Faderen har sendt ham fra himlen: *"Thi dette er min Faders vilje, at enhver, der ser sønnen og tror på ham, har evigt liv, og jeg vil oprejse ham på den yderste dag"* (V 40). Faderen har sendt Sønnen fra himlen som det 'rigtige brød'. Hvis man ser ham og tror på ham, har (får) man evigt liv allerede nu. At se Sønnen skal forstås som at møde ham gennem forkyndelsen og på dette grundlag komme til tro. Jesus tænker ikke kun på sine aktuelle tilhører, men også på de kommende. Således bruger han et udtryk (at se), der gør forkyndelsen meget realistisk. Forkynderen skal 'tegne' et billede af Jesus. Nu citeres Jesus af jøderne direkte for at sige: *"Jeg er brødet, der er steget ned fra himlen"* (V 41). Dette brød er nu identificeret med Jesus, og det skaber diskussion blandt tilhørerne: Er han ikke et ganske almindeligt menneske, der har en far (hvis navn Josef direkte nævnes) og en mor? *"Hvordan kan så sige, at han er steget ned fra himlen?"* (V 42). Så taler Jesus om at tro på ham og Faderen: *"Amen, amen, siger jeg jer: Den, som tror, har evigt liv. Jeg Er livets brød! ... Det er det brød, der stiger ned fra himlen, for at enhver, der spiser af det, vil ikke dø. Jeg Er det levende brød, som er steget ned fra himlen, og det brød, som jeg vil give, er mit kød, som gives for verdens liv"*. (V 51).

³⁷ Dansk oversættelse: "jeg holdt dem i kærlighedsbånd". Ordret står der: drager dem.

Da tilhørerne så spørger, hvordan han kan give dem sit kød, svarer han: *"Amen, amen, siger jeg jer, hvis I ikke spiser menneskesønnens kød og drikker hans blod, har I ikke liv i jer ... Den, som tygger mit kød og drikker mit blod, bliver i mig og jeg i ham ... Det er det brød, der er steget ned fra himlen ... Den, som tygger dette brød, skal leve til evig tid"* (V 53-58).

Nu kan Jesus gå et skridt videre og konkret forklare, hvad der er "det levende brød". Det er hans kød, som skal give verden liv (V 51). Det fremkalder voldsom diskussion jøderne imellem. Her nævnes jøderne direkte ved navn. Det vil sige, at Jesus skaber splittelse mellem sin samtids jøder. Jesus gør det nu helt klart: *"Amen, amen, siger jeg jer, hvis I ikke spiser menneskesønnens kød og drikker hans blod, har I ikke liv i jer"* (V 53). Igen siger han disse ord med autoritet: Amen, amen. Men nu tilføjer han "og drikker hans blod". Det peger helt tydeligt på eukaristien.

Men han går endnu videre: *"Den der tygger mit kød og drikker mit blod har evigt liv"* (V 54). Man kan måske godt hævde, at der ikke ligger en særlig pointe i ordet "tygge"³⁸. Men man kan også se det, som en understregning af det realistiske i eukaristien. Der er ikke blot tale om et symbolsk måltid, men om et virkeligt måltid, hvor man indtager Jesu legeme og blod i fysisk forstand under brødets og vinens skikkelse, som er forudsætningen for, at vi kan spise og drikke hans legeme og blod. V 55 Hans kød og blod er virkelig en føde og drik i fysisk forstand. I V 56 bruges igen udtrykket "tygge hans kød og drikke hans blod", men virkningen af dette måltid er, at vi forenes med ham og han med os. Vi optager hans legeme og blod i vores krop. På denne måde bliver vi ét med Jesu krop. Paulus siger: *"Fordi der er ét brød, er vi mange ét legeme, for vi får alle del i det ene brød"* (1. Kor. 10,17). Derfor kalder Paulus kirken for Kristi legeme. Kristi mystiske legeme (kirken) næres af Kristi legeme og blod i eukaristien. Og i V. 57 siger Jesus, at når vi spiser (tygger) ham, lever vi i ham på samme måde, som han lever i kraft af Faderen. Der findes ingen dybere undervisning om messen end i dette kap. 6 i Johannesevangeliet. Eukaristien både beskrives meget realistisk og samtidig mystisk. Men det er kun med troens øjne, at vi kan fatte dette mysterium.

Jesu legeme og blod er således virkeligt tilstede under brødets og vinens skikkelse. Den klassiske teologi taler om, at brødet og vinen bliver forvandlet til Kristi legeme og blod. Uden på nogen måde at afvise denne fremstilling må man dog stille et nyt spørgsmål: Hvorfor forbliver brødets og vinens skikkelse, eller rettere, hvorfor har Jesu legeme og blod skikkelse af brød og vin? Vi spiser og drikker hans legeme og blod som brød og vin. Svaret ligger i den ovenfor anførte tekst fra Johannes kap. 6. Jesu legeme og blod bliver til vores åndelige føde. Brødet og vinen bliver til Jesu legeme og blod, og hans legeme og blod bliver til vores åndelige føde under brøds og vins skikkelse. Hvis ikke det var tilfældet, hvordan kunne vi så realistisk spise hans legeme og drikke hans blod? De to skikkelser, brødet og vinen, er altså den virkelige grund til, at han kan være vor åndelige føde. Det er ikke en uvigtig detalje, men pointen.

Men vi må ikke drage den konklusion, at Jesu legeme og blod er adskilte. Jesu legeme og blod betyder den hele Kristus. Efter hans opstandelse er Jesu legeme og blod blevet genforenet og udgør kun ét legeme, den opstandne Kristus. Det er således Kristus selv, vi modtager som vores åndelige føde, men under to uadskillelige skikkelser³⁹. Men de to skikkelser er forudsætningen for, at Jesus kan give sig selv som vores åndelige føde. Ligesom han lever af Faderen, således lever vi af Kristus.

³⁸ Danske oversættelse: "spiser mit kød ..."

³⁹ Iflg. kirkelige bestemmelser skal en præst konsekre både brød og vin for at eukaristien er gyldig. De to skikkelser er obligatorisk, for at messen er gyldig.

Denne forståelse af Jesu lære stiller derfor spørgsmålet om det rigtige i kun at uddele kommunionen under én skikkelse. Det var et af de store stridsspørgsmål på reformationstiden. Spørgsmålet er ikke, om man kan modtage den hele Kristus blot under en af de to skikkelser, men om betydningen af de to skikkelser som udtryk for, at Jesus er vores åndelige føde. Jesus gør sig nærværende som vores føde under to skikkelser: brødet og vinen, som ikke må adskilles.

Johannes nævner ikke med ét ord selve nadverberetningen i sit evangelium. Til gengæld sammenfatter han den sidste aftenen inden Jesu død hele hans lære om Gud og vor frelse. Denne lange og detaljerede belæring kan vi opfatte som Jesu testamente til os, hans kirke. Johannes har i kap. 6 fortalt os alt, hvad der er at sige om eukaristien og behøver derfor ikke konkret fortælle os om dens indstiftelse, dels fordi den jo står i de andre evangelier og hos Paulus, dels fordi de troende på det tidspunkt var aldeles fortrolige med nadverberetningen, da vi må antage, at den blev brugt hver eneste gang, man fejrede eukaristi ligesom i dag.

TEKST (6,66-71):

V66 Efter dette var der mange af hans disciple, der vendte sig bort fra ham og ikke længere fulgte med ham. V67 Jesus sagde da til de tolv: Vil I også gå jeres vej? V68 Simon Peter svarede: Herre, til hvem skal vi gå? Du har det evige livs ord. V69 Og vi er kommet til tro på og har erkendt, at du er Guds hellige. V70 Jesus svarede dem: Har jeg ikke udvalgt jer tolv, og dog er en af jer en djævel. V71 Han talte om Judas, Simon Iskariots søn, thi det var ham, der skulle forråde ham, én af de tolv”.

KOMMENTAR:

Jesu undervisning om eukaristi fik mange af jøderne til at tage afstand fra ham, men også mange af disciplene forlod ham. Tro kan altså være noget skrøbeligt. Vi skal bemærke, at Johannes skriver 'mange'. Jesus havde altså mange disciple, men de blev færre og færre. Tilbage står 'de tolv'. Johannes bruger betegnelsen 'de tolv' tre gange i v. 67-71. Næste gang er det i forbindelse med Jesu opstandelse (20,24). Det er ikke et tilfælde. 'De tolv' er grundlaget for kirkens tro på Jesus: hans eukaristi, den nye pagt, og hans opstandelse. At Johannes bruger denne betegnelse netop i forbindelse med Jesu undervisning om eukaristien, understreger hvilken afgørende betydning kirkens tro på messen er. Det samme gælder Jesu opstandelse. Kirkens tro er "apostolisk" dvs. den bygger på de 'tolvs' vidnesbyrd (jfr. også Matt. 16,13-20). Simon Peter optræder i denne sammenhæng som talsmand for de 'tolv', ellers spillede han tilsyneladende ingen større rolle i selve begivenheden. Peters svar er også interessant: Også han (og de øvrige tolv) er i vildrede. De forstår ikke, hvad Jesus mener; men de vil holde fast ved hans undervisning, fordi de er kommet til tro og har erkendt, at han har livets ord. Pointen er den græske form: 'er kommet til tro og har erkendt". Troen er en proces, som for de tolv vedkommende er afsluttet. Men situationen viser tydeligt, at troen ikke indebærer, at man virkelig forstår sandheden i sin fylde. Men gør man ikke det, skal man dog fastholde sin tro.

Det er faktisk også den problemstilling, Matthæus fremhæver i Peters (og de andre tolv) bekendelse, at Jesus er Kristus, for straks efter at afvise, at det kan være sandt, at Kristus skal lide og dø (16,21-23). I vores tekst kalder Jesus Judas en djævel. I Matthæusevangeliet kalder Jesus Peter for Satan (16,23). Disse to evangelier behandler således en vigtig problematik: Tro udelukker ikke, at man kan tage alvorlig fejl, hvad Guds vilje angår. Denne problematik gjaldt altså også Jesu allernærmeste disciple: 'de tolv'.

Netop eukaristien er et eksempel på dette, når man studerer kirkehistorien: Mener Jesus i bogstavelig forstand, at brødet og vinen bliver 'forvandlet' til hans legeme og blod? Langt de fleste

katolikker i Middelalderen mistede forståelsen for, at Jesus er livets brød, dvs. den åndelige føde, man skal leve af. Det var hans sakramentale nærvær, der var formålet med messen og ikke kommunionen. Tilbedelsen af Jesu legeme udstillet i monstransen blev for mange mere vigtig end kommunionen. Lægfolkets modtagelse af Kristi blod under vinens skikkelse forsvandt også. Kort og godt Jesu legeme og blod ophørte i praksis med at blive de troendes åndelige føde. Derfor blev kirken nødt til at udstede et kirkebud, at man mindst én gang om året skulle modtage kommunionen, nemlig i påsketiden, som derfor blev kaldt 'påskeskommunionen'⁴⁰.

21. Jesus forudsiger sin lidelse

Johannes 12,27-33: "*... Nu er denne verdens dom kommet, nu skal denne verdens fyrste kaste ud, og når jeg bliver opløftet fra jorden, vil jeg drage alle til mig. Dette sagde han og kundgjorde, med hvilken død han skulle dø*".

KOMMENTAR:

Vi befinder os igen få dage før påske og Jesus ridder ind i templet. Påsken er blevet et nøglebegreb i vores forståelse af eukaristien. Nogle grækere ønsker at møde Jesus. Johannes nævner, at de var kommet op i templet for at tilbede Gud (det er bemærkelsesværdigt, at der er hedninger, der er kommet til Jerusalem i påsken for at 'tilbede' Gud). Men Jesus ønsker ikke at møde dem, fordi Menneskesønnen nu skal herliggøres, nemlig ved at dø. Det skal nok forstås således, at Jesu opgave at forkynde evangeliet er afsluttet, og han skal afslutte sin tjeneste ved at dø. Øjeblikket er kommet, hvor 1) verden skal dømmes, 2) djævelen skal afsættes som denne verdens fyrste, 3) Jesus skal indsættes som verdens herre og 4) han skal samle alle omkring sig. Alt dette sker, når Jesus bliver korsfæstet. Det er i dette perspektiv, at vi skal forstå både det sidste måltid og korsfæstelsen. Jesus slutter sin tale i templet med at understrege, at alt, hvad han har sagt og gjort, er efter Faderens vilje. Nu er vi kommet til selve påskefesten, som kroner Jesu gerning. Men det er en ny påske.

22. Jesu sidste måltid

Først skal der nævnes nogle detaljer: Jesus besøger Lazarus, som han havde opvakt, "seks dage før påske" (12,1). Han fortsætter mod Jerusalem, hvor folket var ved at samles for at fejre påskefesten. Jesus holder et højtideligt indtog i Jerusalem og i templet (12,12ff). Men "*Før påskefesten, da Jesus vidste, at hans time var kommet, hvor han skulle gå fra denne verden til Faderen, elskede han til det sidste sine egne, som han havde elsket i verden*" (13,1). Jesu sidste måltid før påsken er hans afskedsmåltid med 'hans egne'. Her kaldes disciplene for hans egne og forklarer selv, hvad han mener, når han lidt senere siger: "*Mine børn, kun en kort tid er jeg med jer*" (13,33). "*I er mine venner, jeg kalder jer ikke længere tjenere, for en tjener ved ikke, hvad hans herre gør; jer har jeg kaldt venner, for alt, hvad jeg har hørt af min far, har jeg fortalt jer*" (15,15). Og da den opstandne Jesus viser sig for Maria Magdalena påskemorgen siger han: "*gå hen til mine brødre og sig til dem: jeg stiger op til min far og til jeres far og til min Gud og jeres Gud*" (20,17). Med andre ord, Jesus spiser dette sidste måltid med sin nye familie. Det er et familiemåltid og ikke et jødisk påskemåltid. Jesu ord ved dette måltid får derfor karakter af et slags testamente. Hans undervisning ved denne lejlighed er klimaks på hans forkyndelse: "*Jeg har endnu meget mere at sige jer, men det kan I ikke bære nu*" (16,12), og så nævner han Helligåndens kommende rolle i undervisningen: Vi skal alle føres ind i hele sandheden af Helligånden. Afskedsmåltidet bliver således også begyndelsen på noget helt nyt (se nr. 27). Det er allerede det nye påskemåltids begyndelse, som også indebærer undervisning.

⁴⁰ Den katolske Kirkes Katekismus 1389, CIC (kirkeretten) canon 920.

Jesus blev iflg. Johannes korsfæstet ved middagstid om fredagen, dagen inden den jødiske påske, som begyndte ved solnedgang fredag aften. Netop på dette tidspunkt foregik slagtingen af påskelammene i templet. Der er et kronologisk problem: Iflg. Johannes dør Jesus inden påskeaften. Hans sidste måltid med disciplene aften før kan således ikke betragtes som et jødisk påskemåltid, sådan som de andre evangelister fremstiller det, og han fremstiller det heller ikke som sådan, men som "det var før påskefesten" (13,1). Det er et højtideligt afskedsmåltid: "*som han havde elsket sine egne i verden, elskede han dem til det sidste*" (13,1). Påsken for Johannes er en dag senere end påsken i de tre første evangelier. Det har udfordret mange bibelforskere, uden at man har fundet en tilfredsstillende forklaring. Men vi behøver ikke beskæftige os med dette historiske problem. Vores opgave er alene at lytte til, hvad Johannes vil sige os.

Jesus begynder med at vaske disciplenes fødder i vand som en anden tjener. Jesus kalder sig lærer og herre, og er det i disciplenes øjne, men han skifter denne rolle ud med tjenerens for at give dem et forbillede. Ved hvert jødisk festmåltid skulle tjenerne rense gæsternes fødder. Her er der ingen formel tjener, så Jesus indtager denne rolle. Men han gør det som et forbillede for disciplene, når de til sin tid skal holde festmåltid med menighederne. Dog denne handling har også en dybere betydning. Ved sin lidelse og død tjener han os. Hans død er en tjeneste. Vi må derfor forstå denne optakt til måltidet som et forbillede på menighedernes fælles måltider⁴¹. Også det eukaristiske måltid er Jesu tjeneste af os.

I slutningen af måltidet siger Jesus: "*Jeg har endnu meget at sige jer, men det kan I ikke bære nu, men når han kommer, sandhedens Ånd, skal han vejlede jer i hele sandheden ...*" (16,12-13). Det sidste måltid var en sammenfatning af Jesu undervisning af disciplene, men de kunne ikke modtage mere undervisning. Det er en vigtig pointe: Vi bliver aldrig færdig med at tilegne os Jesu lære. Det er sandhedens Ånd, der på Jesu vegne skal lære os det hele. Det gælder os hver især, men det gælder også os som Guds folk. Dette perspektiv er ofte overset, hvorfor vi låser os fast i det, vi har tilegnet os, også som kirke. Hvis det er tilfældet, er der strengt taget ikke brug for Helligånden som lærer. Vi er jo som kirke udlært, mener vi! Dette kan vi også bruge i forbindelse med liturgien: Vi bliver aldrig færdig med at udvikle den, og det er især nødvendigt, hvis evangeliet skal ud til alle folkeslag. Og ser vi liturghistorisk på det, konstaterer vi med al tydelighed, at kirken siden begyndelsen har udviklet mange forskellige liturgier, så hvorfor ikke antage, at der til stadighed kan komme flere? Det er ukorrekt at hævde, at den såkaldte tridentinske liturgi i dens nuværende form (den ekstraordinære ritus) stammer fra oldkirken. Også i Middelalderen var der mange varianter af samme liturgi. Både Milano, Toledo og Paris havde deres egne latinske liturgier.

23. Jesu død

Selve beskrivelsen af Jesu død er vigtig for at forstå eukaristien⁴². Først skal vi lægge mærke til, at Johannes slet ikke beskriver Jesu lidelser ved korsfæstelsen. Hans død er en ophøjet begivenhed. Og som sagt ovenfor (nr. 22) blev Jesus korsfæstet fredag ved middagstid og døde ved tretiden: "*Da det var forberedelsesdag, bad jøderne Pilatus om, at de korsfæstedes ben måtte blive knust og taget ned, for at deres legemer ikke skulle hænge på korset på sabbatten – den var nemlig en stor*

⁴¹ Se AG 6,1-6: Valget af de syv tjenere.

⁴² Se Torino-Ligklædet, Udfordringens forlag 2016. Det er tankevækkende, at den videnskabelige beskrivelse og analyse af ligklædet, som nu må betragtes som mere eller mindre afsluttet, i mange detaljer bekræfter den måde, Johannes beskriver Jesu lidelse på. Se også Niels Svensson, Det sande ansigt, Gyldendal 2007.

sabbatsdag" (19,31). Sabbatsdagen var særlig stor det år, fordi det var påske. Det er vigtigt for Johannes at fortælle det. Således antyder han også, at Jesu død fandt sted på det tidspunkt, hvor man slagtede alle påskelammene i templet. Man kunne hænge i mange timer på korset, før man døde. Men Jesus er død om eftermiddagen, da soldaterne kommer for at dræbe ham. Vi kommer derfor til at tænke på Døberens ord: "Se Guds lam". Men hvordan dør han?

Evangeliet fortæller, at Jesus gik med korset ud til et sted, der blev kaldt 'Kraniestedet', som så oversættes til hebraisk: Golgata. Normalt får vi først stednavnet på hebraisk og derefter oversat, hvis der er brug for det. Her er det modsat. Det kan betyde, at evangelisten vil understrege stedets hebraiske navn: Golgata. Selve stedet har en symbolsk betydning. Det er en høj, der ikke behøver at have form af et kranie, da 'hoved' ofte blot betegner en høj, jfr. "Skovshoved". Stedet er lige uden for Jerusalems mure. Da Johannes tænker symbolsk, vil det måske ikke være forkert at forestille sig, at Golgata højen var en pendant til Zions klippe lige overfor, hvor templet lå, men indenfor bymuren. Og så må vi igen tænke på Løvhyttedefesten, men også på tempelrensningen, hvor Jesus udtrykkeligt taler om, at templet skal ødelægges, men han mener sit legeme, som han på tre dage vil rejse igen. Han hentyder til sin død og sin opstandelse, forstår hans disciple, da han er opstået (jfr. Joh. 2,20-22). Jesu opstandne legeme er den nye helligdom. Jesus dør ikke på tempelbjerget, Zion, men på Golgata, som så bliver det nye Guds bjerg. Faktisk vises Jesu grav som liggende på Golgata. De kristne byggede i Middelalderen på dette sted "den hellige gravs kirke".

Evangelisten siger udtrykkeligt, at Pilatus har skrevet anklagepunktet, og endda sat det på korset. Det skal selvfølgelig forstås i overført betydning, men fremhæver, at Jesus var dømt til døden, fordi han var jødernes konge: "*Jesus, nazaræeren, jødernes konge*" (19,19). Evangelisten går endda videre og oplyser, at mange af jøderne læste denne anklage, fordi stedet, hvor Jesus blev korsfæstet, lå nær ved byen, og det var "*skrevet på hebraisk, latin, og græsk*" (19,20). Johannes vil også med denne geografiske oplysning om Golgata, som et sted, der lå nær byen, antyde, Golgata både var et alternativ til Jerusalem og identisk med Israels hovedstad og tempelby.

Ypperstepræsterne protesterer overfor Pilatus, men hans svar er kategorisk: "*Hvad jeg skrev, det skrev jeg*" (19,22). Kort og godt: Jesus blev dømt af den romerske domstol som jødernes konge, altså en oprører mod kejseren i Rom. Af Pilatus' afhøring af Jesus fremgår det klart, at Pilatus ikke selv troede på, at Jesus var en oprører. Men han kunne kun dømme ham til døden, hvis han var kendt skyldig som oprører mod Kejseren⁴³. Pilatus handler således mod bedre viden, og det gør han både af foragt for jøderne, og fordi han er bange for, at de vil anklage ham overfor kejseren.

"Ved Jesu kors stod hans mor og hans mors søster og Klopas' hustru Maria og Maria Magdalene. Da Jesus nu så sin mor og den discipel, han elskede, også stå der, så sagde han til sin mor: "kvinde, se din søn" og ligeledes sagde han til disciplen: "se din mor", og fra den time tog disciplen hende hjem til sig" (19,25-27). 'Disciplen, Jesus elskede' kan kun repræsentere alle dem, der tror på Jesus. Hvis denne discipel er identisk med den anonyme discipel (Joh 1,35-37), så har han hørt Døberen kalde Jesus for Guds lam, og der må derfor være en relation mellem denne første scene og scenen på Golgata, hvor Guds lam nu bliver slagtet.

Ligesom ved brylluppet i Kana titulerer Jesus sin mor 'kvinde'. Hun er ikke blot hans mor, men kvinden, den nye stammor. Eva, før syndefaldet, havde endnu ikke fået navnet Eva, men bliver omtalt som 'kvinde'. Denne betegnelse, som Jesus bruger både ved brylluppet i Kana og på Golgata, peger uden tvivl på, at nu begynder den nye menneskeslægt. Disciplen tager Jesu mor, kvinden, til sig som sin mor. Der står udtrykkeligt 'fra den time', altså fra det øjeblik. Johannes

⁴³ Paulus kommer i samme situation, men han appellerer som romersk statsborger sin sag til kejseren, AG 26,30-32.

bruger udtrykket: 'han tog hende hjem til sig'. Fra det øjeblik udgør de to en familie. Kirken er i sit væsen en familie. Kirkens første celle er nu skabt, den nye menneskeslægt.

Jesu mors søster nævnes ikke ved navn (hun er ikke Klopas' hustru). Vi ved ikke, hvem Klopas' hustru, også kaldet Maria, er⁴⁴. Maria Magdalene kender vi derimod, og hun spiller en vigtig rolle. Men hvorfor nævner Johannes disse fire kvinder som vidner til Jesu død? De to første kvinder nævnes ikke ved navn, de to sidste nævnes ved samme navn: Maria. Er det bare en tilfældighed? Det er sjældent, især i Johannesevangeliet, at noget er tilfældigt. De to første kvinder, hans mor og hans moster, er Jesu biologiske familie. De to sidste Maria'er er hans disciple, altså fra nu af også hans familie – åndelige familie, hans søstre. Disse kvinder er indbefattet i Jesu nye familie, de er blevet hans søstre. Kirken er Jesu familie bestående både af mænd og kvinder. Det er også en pointe, at ingen af disciplene, hverken mændene eller kvinderne, er blevet døbt med den kristne dåb, for de var på hver deres måde nærværende i Jesu død og opstandelse. Det var deres dåb! Den kristne dåb er på denne måde beskrevet som delagtighed i Jesu død og opstandelse takket være Helligånden, som Jesus 'overgav' på korset, først til de tilstedeværende personer, dernæst påskedag: Således åbenbarer Jesus sig for disciplene, der havde lukket sig inde bag lukkede døre, og siger: "*Fred være med jer*" og gentager dette endnu engang (20,21) og tilføjer: "*ligesom Faderen har sendt mig, sender jeg også jer ... han åndede på dem og sagde: Modtag Helligånden*" (20,22). Her "døbes" de med Helligånden, den kristne dåb, jfr. Joh. 1,23. Den efterfølgende sætning: "*Hvem I løser fra deres synder, bliver løst, hvem I nægter at forlade synderne, er det dem nægtet*" (20,23), handler om dåben (og ikke om bodens sakramente). Jesus indstifter således den kristne dåb som en direkte følge af sin død og opstandelse. I kraft af dåben kan Jesu familie udvides. Disciplene kan ligesom Jesus døbe med Helligånden. Alt det peger hen på det, vi kunne kalde Kirkens fundament, som er basis for eukaristien: Først når man ved dåben er blevet medlem af Jesu familie, kan man fejre familiemåltidet, eukaristien.

Man kunne næsten fristes til at tro, at navnet Maria nu er fællesnavnet for Jesu åndelige søstre, altså at alle kvinder, der bliver hans disciple, bliver hans søstre. Det er måske baggrunden for, at netop navnet Maria er blevet et populært navn på kristne kvinder. Det var jo netop det navn, hans mor havde.

Scenen er Jesu sidste handling, inden han dør: "*Derefter, da Jesus vidste, at alt nu var fuldbragt, sagde han for at Skriften skulle opfyldes: "jeg tørster ... Da Jesus havde fået eddiken, sagde han: "det er fuldbragt", og han bøjede hovedet og overgav Ånden*" (19,28-30). Denne sidste scene, hvor Jesus overdrager sin mor til disciplen og til os, er afslutningen på hans gerning, som Faderen havde givet ham: Frelsen var nu en realitet. Den nye skabelsesproces er begyndt. Situationen, hvor han får eddiken at drikke, opfylder Skriftens ord og bekræfter, at Jesus har fuldført sin opgave i overensstemmelse med Guds ord. Også dér gentages ordene "*det er fuldbragt*".

Johannes fremstiller selve Jesu død ganske anderledes end de tre første evangelier. Han bøjer hovedet og "overgav" ånden. De andre evangelister siger: "udåndede" eller "opgav" ånden, altså en normal måde at beskrive dødsøjeblikket på. Den danske oversættelse bruger udtrykket "opgav ånden", altså den samme betydning. Men det er ikke korrekt, fordi udtrykket "overgav", som Johannes bruger, ikke er det "tekniske" ord for at dø. Og spørgsmålet er derfor også, om man skal skrive ånden eller Ånden. Overgav Jesus sin ånd til hvem? Til Faderen? Johannes vil sige os mere end blot beskrive, hvordan Jesus døde. Efterfølgende tekst i Johannesevangeliet kaster lys over det:

⁴⁴ I Matthæus 27,56 nævnes en Maria, som var Jakobs og Josefs mor, måske er det den samme.

På løvhyttfestens sidste dag ”stod Jesus frem og råbte: ’hvis nogen tørster, skal han komme til mig og drikke: den der tror på mig; som Skriften siger, skal der løbe strømme af levende vand fra hans (Jesu) indre⁴⁵. Det sagde han om Ånden, som de, der kom til tro på ham, skulle modtage. For Ånden var der endnu ikke, fordi Jesus endnu ikke var herliggjort” (7,37-39).

KOMMENTAR:

Den sidste dag på løvhyttfesten, som fejres i eftersommeren, henter præsterne vand fra Siloa kilden og øser det syv gange rundt om alteret i templet. Jesus optræder først offentligt på den sidste dag, selvom folket søger ham. Han træder på denne dag frem for folket og ”råber” dvs. forkynder med myndighed, at han er den sande kilde, og indbyder folket til at komme til ham for at drikke det sande vand, som er Helligånden. Jesus henviser til tekster i GT, hvor talen er om vand, der udspringer fra templet, når Gud til sin tid genopretter sit folk (Es. 43,19. Ez. 47,1-12. Joel 4,18. Zacharias 14,8). Vandet, som også bliver symbolet på Helligånden i GT, udspringer af helligdommen. Sandsynligheden taler for, at når præsterne på løvhyttfesten øser vand af Siloa kilden og hælder det syv gange omkring alteret, skal også denne ceremoni henvise til de hellige skrifers tale om Helligånden, selvom jøderne ikke forstod Helligånden, som vi, dvs. en guddommelig person. Det giver så god mening, at Jesus netop i det øjeblik præsenterer sig selv som ophavet til det hellige vand, som er Helligånden. Allerede Døberen havde jo vidnet om Jesus, der skulle døbe med Helligånden (Joh 1,33). Nu træder Jesus selv frem og siger det. To ting skal bemærkes: Vandet strømmer ud af Jesu ”indre”, ordret står der ’indvolde’. På aramaisk kan ordet blot betyde ”fra ham”. Men meget tyder på, at Jesus henviser til gennemboringen af sin side⁴⁶ Men vandet, Helligånden, strømmede endnu ikke ud af ham, fordi han ikke var herliggjort.

Denne hændelse på løvhyttfesten kaster således lys over situationen på Golgata. Jesus overgiver nu Helligånden til os, der kommer til tro, fordi Hans død er hans herliggørelse: ”*Far, timen er kommet, herliggør din søn, for at sønnen kan herliggøre dig*” (17,1). Dette er et vigtigt budskab, Johannes overleverer os, at Jesu død er hans herliggørelse, derfor beskriver han Jesu død helt anderledes end de andre evangelister. På denne baggrund må vi forstå udtrykket: ”han overgav Ånden”, nemlig Helligånden til alle dem, der kommer til tro på ham.

Men teksten fra løvhyttfesten belyser korsdøden endnu mere. Jesus siger, at Helligånden er som vand, der strømmer ud af hans ”indre” / indvolde. Er det ikke betydningen af det vand, der strømmer ud af den gennemborede Kristi side sammen med blodet? Nu kan vi ”drikke” Helligånden af Jesu side sammen med blodet. Hvordan? Ved eukaristien. Paulus skriver i 1. Korintherbrev: ”*I én Ånd er vi alle blevet døbt til ét legeme ... og alle har vi drukket én Ånd* (12,13). Denne sidste sætning kan måske hentyde til eukaristien, for hvornår har vi drukket Helligånden? At drikke Helligånden er i hvert fald det, Jesus taler om på løvhyttfesten. Det er den bedste forklaring på betydningen af gennemboringen af Jesu side:

Jøderne beder Pilatus om, at de korsfæstede må blive dræbt og taget ned fra korset, inden man skal fejre påske: V33 ”*da de kommer til Jesus og ser, at han allerede var død, knuste de ikke hans ben, V34 men en af soldaterne stak ham i siden med sin lanse, og straks kom der blod og vand ud. V35 Den, der har set det, har bevidnet det, og hans vidnesbyrd er sandt, og han ved, at han taler sandt, for at også I skal tro*”⁴⁷.

⁴⁵ Denne tekst har gennem hele kirkehistorien voldt teologerne problemer: Strømmer det levende vand ud af den, der tror, eller af Jesus? Jfr. Rudolf Schnackenburg, *Das Johannes Evangelium II*, s 209-239. De fleste bibelkyndige i dag mener, at det levende vand strømmer fra Jesus. Jeg har derfor oversat det på denne måde i modsætning til den autoriserede oversættelse.

⁴⁶ Rudolf Schnackenburg, *Herders Kommentar IV 2*, s. 216-217.

⁴⁷ Jfr. Torino-ligklædet, se note 31.

KOMMENTAR⁴⁸:

Denne oplysning om Jesu død, og hvad der skete lige efter, har for evangelisten en særlig betydning, for ellers var der ingen grund til at nævne den. 1) Det skal slås fast, at Jesus ikke var skindød, men virkelig død. 2) At hans legeme var et virkeligt legeme, der kunne dø⁴⁹. For ellers ville hans opstandelse heller ikke være sand. 3) Nu strømmer Helligånden ud af hans indre som forudsagt ved Løvhyttefesten og får skikkelse af vin i eukaristien. Der er et sammenhæng mellem Helligånden og Jesu blod i eukaristien. Ved at drikke Jesu blod under vinens skikkelse modtager vi Helligånden.

Det er muligt, at Johannes 1,13 omtaler Guds børns nye fødsel i kraft af Jesu død: *"de (Guds børn) er ikke født af blod eller af køds vilje og ikke af mands vilje, men af Gud"*. Hvordan er de født af Gud og ikke af mennesker? Vandet og blodet, der strømmer ud af Jesu side (og hjerte) føder Guds børn. Jesus siger til Nikodemus (3,5-6): *"Amen, amen, siger jeg dig: hvis man ikke bliver født af vand og Ånd, kan man ikke komme ind i Guds rige. Den, der er født af kød, er kød. Men den, der er født af Ånden, er ånd"*. Budskabet skulle i så fald være: Den nye fødsel af Ånden er blevet mulig, da Jesus overgav Ånden og blodet og vandet strømmende ud af hans side, da han var død. Vandet og blodet er således de ydre tegn på dåben og eukaristien. De synliggør den usynlige Helligånd, som genføder.

Men det skal også nævnes, at påskelammets ben ikke måtte brydes jfr. 2. Mos. 12,46. Kun blodet (og vandet) skulle ud af kroppen, jfr. 2. Mos. 12,7, hvor noget af blodet skulle komme på dørstolperne. Den første påske ligner Jesu død. Han er påskelammet. Og det er måske den vigtigste pointe: Jesus dør som et lam, der bliver slagtet til påskemåltidet.

Dette sker netop på det tidspunkt, hvor påskelammene i den gamle pagt bliver slagtet i templet og deres blod bliver udøst ved alteret af præsterne. Jesu blod bliver nu udøst under vinens skikkelse i eukaristien. Han er det sande påskelam, og vi modtager Helligånden gennem ham.

Johannes fortæller i sit evangelium ikke om den historiske begivenhed påskeaften, men om den nye og sande påske, som er foreviget i Himlen, og som vi fejrer i messen på jorden.

Alle de her nævnte tekster fra Johannesevangeliet peger hen på Jesu død og forherligelse på Golgata og den nye påske, som vi fejrer hver gang vi fejrer messe. Men de efterfølgende tekster er også vigtige for at vi kan forstå alle aspekter i messen.

JOHANNES ÅBENBARING OG 1. PETERS BREV

24. Johannes Åbenbaring 1,5b-6: *"Ham, som elsker os og har løst os fra vore synder i sit blod, v. 6 og har gjort os til et kongerige, til præster for sin Gud og far, ham være æren og magten i evigheder. Amen"*.

KOMMENTAR: Johannes indleder Åbenbaringen med denne hilsen fra Treenigheden og hyldest til Jesus (i v. 4 nævnes Faderen og de syv ånder = Helligånden). Nøgleordene er Jesu blod, et kongerige og præster for Gud. Disse nøgleord sammenfatter Jesu frelsergerning: Han har befriet os fra synden, da han døde, han har gjort os til Guds kongerige og han har gjort os til præster i sin helligdom. Som kristne har vi fået en ny værdighed, vi er blevet Jesu medkonger og præster i egentlig forstand. Her bruges det tekniske og liturgiske udtryk for præst: hieræus (latin sacerdos). Det henviser derfor til det himmelske tempel, jfr. hebræerbrevet. Her er ikke tale om et embede i

⁴⁸ Se Rudolf Schnackenburg, Das Johannesevangelium III s. 339-341

⁴⁹ Jfr. Gosticisme i 2. årh, hvor man benægtede, at Jesus var sandt menneske.

menigheden, men om en funktion i templet i Himlen. Dette tema gentages i 5,9-10. Det er alle troende, der i kraft af Jesu frelsende gerning bliver konger og præster⁵⁰.

I Joh. Åb. (7,14) står: *"De, der er klædte i hvide kjoler er dem, der kommer fra den store trængsel og har vasket deres kjoler og gjort dem hvide i lammets blod. Derfor står de for Guds trone og tjener ham dag og nat i hans tempel"*. De hvide kjoler er præsternes dragt. Uden tvivl taler Johannes om dåben. Det, der renser præsternes dragt er lammets blod (et paradoks); men dette falder så i god tro med det ovenfor anførte, at der flød vand og blod ud af Jesu side. Dåben (i Jesu blod) gør os til præster i den himmelske helligdom. Det er lammets blod, der er tale om. I denne himmelske helligdom frembærer vi det ofrede lam dag og nat til Gud.

Peter udtrykker nøjagtig den samme forståelse i 1. Pet.2,9: *"I er et udvalgt folk, et kongeligt præsteskab, et helligt folk, et ejendomsfolk ..."*. Også han bruger det liturgiske udtryk 'præsteskab' om hele Guds folk. Vi skal altså forstå begrebet "præsteskab" som tjenesten par excellence i det himmelske tempel, og som alle troende har del i. Det stiller så spørgsmålet, om menighedslederne her på jorden kan / skal kaldes præster i samme betydning, jfr. note 49. Således benævnes de ikke i NT. Tankevækkende! Konklusionen må være, at vores liturgi på jorden ikke har selvstændig karakter som i templet i Jerusalem, men er en delagtighed i liturgien i Himlen. Derfor er der ikke brug for et specifikt præstedømme i jødisk forstand: En tempeltjeneste. Det er Jesus, der er præsten, og alene ham, dog forbundet med sin kirke, sin brud, os alle sammen i kraft af vores dåb.

Eukaristien udtrykker det ved, at "præsten" aldrig siger jeg om sine embedshandlinger, men vi. Han er altså talsmand for Guds folk af præster. Han repræsenterer Kristus som præsten, der samler sin kirke i liturgien. Det er Kristus og kirken, det drejer sig om. Derfor bruges ikke det liturgiske ord for 'præst' (hiereus, sacerdos) i NT om embedet. "Præsten" gør Kristus nærværende som den eneste ene præst.

Johannes Åbenbaring 5,6: *"Og jeg så, at der i midten af tronen og de fire levende væsener og i midten af de fire og tyve ældste stod et lam (lille lam) som om det var slagtet, og det havde syv horn og syv øjne, som er Guds syv ånder, der er udsendt over hele jorden"*.

KOMMENTAR:

Jesus åbenbares i Guds tempel i Himlen som et "lam, der er blevet slaget" (ÅB. 5,6. 12.). Den grammatikalske form for "slaget" indebærer på græsk, at lammet er i en permanent tilstand af at være slagtet: Det blev slagtet og er stadig slagtet. Dette lam optræder igennem hele Johannes Åbenbaring. "... lammets bryllupsmåltid er kommet, og hans hustru har gjort sig rede ... salige er de, der er indbudte til lammets bryllupsmåltid" (19,7)⁵¹. Jesus fremstilles som det evige (slagtede) påskelam i Himlen. Derfor kan Døberen to gange sige: Se Guds lam (jfr. 1,29. 36).

⁵⁰ Kirken bruger udtrykket 'det almindelige' eller 'de troendes præstedømme'. Problemet er, at man bruger det samme ord 'præst' i to vidt forskellige betydninger. Selv 2. vaticankoncil var nødt til at tale om 'de troendes præstedømme' og om det 'særlige præstedømme' og definere forskellen. Dette sproglige problem afslører en teologisk uklarhed.

⁵¹ I danske oversættelse står der: bryllupsfest. Men på græsk står mere præcist bryllupsmåltid, som i vores sammenhæng har betydning. Der står heller ikke 'brud', men hustru. Det kan kun forstås på baggrund af den jødiske tradition: 1. brudgommen indgår en kontrakt/pagt med brudens far, f.eks. med følgende ord: "Hun er min hustru, og jeg er hendes mand fra nu af og for altid". Vi bruger ordet 'forlovelse' (trolovelse) om denne akt, men ordet dækker ikke virkeligheden. For nu er de formelt gift. 2. Bryllupsceremonien består i, at brudgommen henter bruden i procession eller i, at bruden selv begiver sig til brudgommens hjem ledsaget af brudepiger m.m. iklædt brudedragt og smykker og under sang og dans, men tilhyllet. 3. Bryllupsmåltidet, som kunne vare 7 dage (Les institutions de l'Ancien Testament I s.58-59). Når bryllupsfesten fandt sted, var de allerede formelt gift.

Det himmelske påskemåltid er derfor et bryllupsmåltid, den nye pagt. Lammets brud er nu ført hjem til Kristi himmelske bolig, og bryllupsfesten kan begynde, og vil vare evigt. Men brylluppet blev indgået ved den sidste nadver jfr. Luk 22,22: *"Dette bæger er den nye pagt i mit blod, som udgydes for jer"*.

Det slagtede lam er Jesus, død og opstanden. Men hans væsen er i al evighed at være det slagtede lam. Der står endda et lille lam. Påskelammet skulle være et år gammelt. Han er her fremstillet som det evige påskelam. Men Gud giver ham al magten, så han kan styre verdens gang. Og alle de himmelske beboere tilbeder ham og lovpriser ham. Flere gange kaldes Jesus for lammet (f.eks. kap. 7 og 8). Det er blevet hans evige navn, hans identitet, ligesom Herren. De syv horn og de syv øjne fortæller, at dette lam har al magten (hornene) og også er den, der nu udsender Helligånden⁵² ud over jorden. Jesus er herliggjort som det slagtede lam. Og han er brudgommen.

Johannes Åbenbaring suppleret med 1. Petersbrev fører os ind i det himmelske tempel, hvor vi sammen med englene og de salige afdøde fejrer den hellige liturgi, hvor Jesus er ypperstepræsten, offerlammet, brudgommen og værten. Guds nye folk i Himlen og på jorden er præster sammen med Jesus og frembærer den nye pagts offerlam for Faderen. Hebræerbrevet ligger helt på linje med denne forståelse:

25. BREVET TIL HEBRÆERNE

Det centrale budskab i hebræerbrevet er netop den radikale forskel mellem pagten i GT og i NT: Gudsfolket er nu forsonet én gang for alle ved Jesu død på korset. Der er derfor ikke brug for flere ofre i liturgisk forstand. Og Jesus, den evige ypperstepræst, er én gang for alle trådt ind i den sande helligdom i Himlen. Forfatteren gennemgår i mange enkeltheder forskellen mellem ofrene i den gamle pagt og det eneste offer i den nye pagt. Og det gælder også præstetjenesten i den gamle pagt og i den nye pagt. I den nye pagt er der kun én præst: Jesus Kristus. Ofrene i den nye pagt er åndelige: bønner og kærlighedens gerninger. Derfor er enhver troende præst. Og de ansvarlige ledere i den nye pagt, i kirken, kaldes af samme grund ikke præster. De troendes egne ofre er al den lidelse, de kan komme ud for som mennesker og kristne. De forener deres personlige ofre med Kristi offer, og han forener deres ofre med sit og bærer dem frem for Faderen i den himmelske helligdom.

Paulus kan derfor skrive: *"Nu glæder jeg mig over mine lidelser, som jeg lider for jeres skyld, og hvad der mangler i Kristi trængsler, udfylder jeg i mit kød for hans legeme, som er kirken"* (Kol. 1,24). Der "mangler" altså noget i Kristi lidelser. Ja og nej. Måske kan man bedst forsmå Paulus' klare udsagn ved at sige, at Jesus fortsætter sine lidelser i os, som er lemmer på hans legeme. Hans fysiske lidelser fortsætter i os, hans kirke, som er hans legeme. Det kan derfor kaste lys over udsagnet i Åb., at Jesus stadig er offerlammet i himlen og på jorden.

I brevet til hebræerbrevet læser vi (12,18. 22-24): *"V18 I er ikke kommet til en håndgribelig og brændende ild ... V22 Men I er kommet til Zions bjerg og til den levende Guds by, det himmelske Jerusalem, og til tusinder af engle, til en festforsamling V23 og til kirken af de førstefødte, som er indskrevet i himlene og til alles Gud og dommer og til deres ånder, der er blevet fuldkomne V24 og til den nye pagts mellemmand Jesus og til bestænkningens blod, der taler stærkere end Abel"*.

KOMMENTAR:

⁵² Der er diskussion, om de syv øjne, henholdsvis ånder, er Helligånden eller engle. Sammenhængen, synes jeg, indikerer, at der er tale om Helligånden.

Forfatteren stiller den nye pagt overfor den gamle pagt. Og der henvises til pagtslutningen ved Sinai bjerg (2. Mos. 24). Den nye pagts helligdom er i Himlen. De, som er i den himmelske helligdom, er englene, de førstefødte, nemlig de troende og døbte. Ordet kirke nævnes udtrykkeligt, og det må betyde de troendes forsamling på jorden. Gud er centrum i den himmelske helligdom og han benævnes som alles dommer, dvs. hersker og konge. Dernæst nævnes de ånder, der er blevet fuldkomne, dvs. helgenerne, og til slut Jesus, som er mellemmanden i den nye pagt, og hans blod, der kaldes bestænkelsens blod. Netop i 2. Mos. 24 fortælles, hvordan Moses tog pagtsblodet og bestænkede det på folket (v. 8). Teksten fortæller også, at Moses og de 70 ældste af folket derefter steg op på bjerget for Guds åsyn og spiste og drak (v. 11). I hebræerbrevet tales der også om en "festforsamling" (v. 22) i Himlen. Liturgien i Himlen beskrives som en festforsamling, altså en pendant til den første pagt, der blev indgået i ørkenen ved Moses. I Himlen er der en stor festforsamling, som også vi troende på jorden deltager i. Jesus er værten i denne festforsamling og hans blod, som han udgød på korset, er den Nye pagts blod. Udtrykket: "der taler stærkere end Abel" (v. 24), betyder, at den nye pagt er en ny menneskeslægt, som Jesus har grundlagt, da han udgød sit blod på korset (Joh.: "*der flød vand og blod ud af Jesu side*"). Abel står for den gamle menneskeslægt. Jesus har skabt en ny menneskeslægt, da han døde på korset.

Hebr. 10,10: "*Efter hans vilje er vi blevet helliget én gang for alle ved ofringen af Jesu Kristi legeme*".

KOMMENTAR:

Denne sætning kan betragtes som sammenfatning af teologien i hebræerbrevet vedr. offertjenesten. 'Hans vilje' skal forstås som Kristi vilje, da han "træder ind i denne verden" (jfr. v 5 og flg.). Det er Kristi intention, der fremhæves, nemlig at frembære sig selv som det eneste ene offer, der kan forsones os med Gud. Hans offer har skabt en ny relation til Gud. Alle mennesker er eller kan blive fuldstændig forsonet med Gud. Det er betydningen af Jesu offer. De to anførte tekster fra hebræerbrevet danner en helhed. Vores dyrkelse af Gud foregår principielt i den nye helligdom i Himlen, også selvom vi stadig befinder os på pilgrimsrejse på jorden. Offertjenesten i Himlen foregår også på jorden, når vi samles som det nye Guds folk. Liturgien på jorden, i messen, er derfor også en festforsamling, festmåltid.

26. DEN BIBELSKE AFSLUTNING PÅ TEOLOGIEN OM MESSEN

En engel henvendte sig til Johannes og sagde til ham (Åb 21,9-11): "*Kom, jeg vil vise dig lammets brud, hustru. Og han førte mig i ånden op på et stort og højt bjerg og viste mig den hellige by Jerusalem, der kom ned fra Himlen, fra Gud, fyldt med Guds herlighed*" ... Johannes beskriver så dette nye Jerusalem. Byen har tolv porte, over hvilke der står tolv engle, og på portene er Israels tolv stammers navne indskrevne. Byens mur har tolv grundstene, som bærer Lammets tolv apostles navne. Der var intet tempel, for Gud selv og Lammet er templet i det nye Jerusalem. Det nye Jerusalem er Lammets hustru. Johannes bruger begge udtryk: brud og hustru. Lammets hustru, som er det nye Jerusalem, er også kirken. Vi må ikke tolke den vision, som noget fremtidigt. Johannes ser det nye Jerusalem i en vision. Dette nye Jerusalem er allerede nu en realitet, som aldrig vil ophøre. Dette nye Jerusalem er Guds og Lammets evige bolig. Det er kirken i sin guddommelige udgave. Johannes præciserer endda, at folkeslagene skal vandre i dens lys (24). Indbyggerne i denne by er dem, og kun dem, der er indskrevet i 'livets bog', som er Lammets bog (27). Den rette forståelse af denne vision er, at det nye Jerusalem allerede eksisterer i Himlen, og at kirken på jorden er et afbillede af det. Kirken på jorden er altså også Lammets brud. Det er det

vi fejrer i hver messe, som er begyndelsen på det evige bryllupsmåltid. Messen er den nye pagts måltid, et sandt bryllupsmåltid.

27. EUKARISTIEN OG DEN GAMLE PAGT:

27.1 Gud sagde allerede til Noa: *"Kød med liv i, med blod i, må I ikke spise"* (1. Mos 9,4). Dette forbud gentages i 3. Mos 17,10-14. *"For blodet er livet i alt kød; det er dets liv"*⁵³. Gud tilføjer, at blodet, altså symbolet på livet, skal bruges som offer i templet. Det er efter Guds ordning den offergave, der skal skaffe soning. Blodet må derfor ikke bruges profant. Det er ikke usandsynligt, at denne bestemmelse også sigtede på at stoppe en hedenske kult, hvor man drak blod for at forlænge livet. Mange af bestemmelserne i Moseloven tager sigte på at befri Israel fra afgudsdyrkelse. Men denne bestemmelse kan så kaste lys over påskeofferet i Israel og Jesu død på korset. Påskelammets blod blev udgydt ved alteret i templet (se s. 6). Jesu blod strømmede ud af hans side, da soldaten gennemborede hans hjerte (Joh 19,33-35, se s.26-27). Johannes fremhæver helt specielt denne situation. Som ovenfor sagt kan vi se en forbindelse mellem Jesus og påskelammets blod, men Israels forståelse af blodet som 'offerblod' sætter også Jesu blod udgydt på korset og nærværende i Eukaristien i et særligt perspektiv: Nu er der ikke længere brug for offerblod af dyr, for Jesus har med sit eget blod sonet alle synder, og dette sonoffer er nærværende i enhver messe. Jesus siger i sin undervisning om eukaristien: *"Amen, amen, siger jeg jer, hvis i ikke spiser Menneskesønnens kød og drikker hans blod, har I ikke liv i jer"* (Joh 6,53). Før måtte vi ikke drikke blod, fordi vi ikke kunne forlænge vores liv evigt ved at drikke blod. Nu skal vi derimod drikke Jesu blod for at få det evige liv.

27.2 Gud har pålagt sit folk Israel at holde tre fester hver år: Påskefesten, Pinsefesten og Løvhyttefesten, som indledtes med den store forsoningsdag. Disse tre fester er også blevet opfyldt i Jesu liv. Som ovenfor beskrevet fremstiller ikke mindst Johannes Jesu død og opstandelse som den nye påske, som 'ihukommes' i hver eneste messe. Paulus skriver i 1. Kor (11,26): *"Så ofte I spiser dette brød og drikker dette bæger, forkynnder i Herrens død, indtil han kommer"*. Messen er en forkyndelse af Herrens død, dvs. den nye påske.

Da Jesus dør på korset, fortæller Johannes, overgiver han sin Ånd, nemlig til os (Joh 19,30). Se s. 25. Sådan fremstiller denne evangelist pinsen, som Lukas direkte omtaler finder sted 50 dage efter påsken. Den jødiske pinse finder derfor også sted, da Jesus dør. Den udspringer af Jesu død.

Jesus befinder sig i templet på løvhyttefesten iflg. Johannes (se s. 25-26). Den sidste dag træder han frem og forkynnder, at det er ham, der skal give Guds folk det levende vand, som præsterne udøste på denne fest syv gange omkring syv gange omkring alteret i templet. Løvhyttefesten skulle altså vise hen til Helligåndens kommende udgydelse over hele Guds folk, sådan som profeten Joel har forudsagt (3,1-5): *"... Jeg vil udgyde min ånd over alt kød ... og det skal ske, at enhver, som påkalder Jahves navn, skal blive reddet; for på Zions bjerg og i Jerusalem skal der være redning, som Jahve har sagt"*. Det er Jesus, der skal udgyde denne ånd over alt kød, når han bliver herliggjort, hvilket netop finder sted på korset Langfredag, jfr. Joh 17,1-2. Således forbinder Jesus selv ceremonien i templet på løvhyttefesten med sin herliggørelse på korset. Det er teologisk forsvarligt at identificere 'Jeg' i profeten Joels tekst med Jesus, idet Jesus ikke mindst i Johannesevangeliet identificerer sig med Israels Gud, Jahve (= Jeg Er).

⁵³ Oversættelsen i denne tekst er problematisk, fordi ordet for 'liv' ikke er afklaret. Det hebraiske ord 'næpæs' kan betyde forskellige ting f.eks. 'strube' og 'sjæl'. Mulig oversættelse: *"For al køds strube er dets blod"*. Betydningen er da, at blodet er livsgrundlaget. Et dyr er først dødt, når blodet er væk. Strube er symbolet på vejtrækning og spisning. Se M. Dahood Psalms III s. 474.

Vi kan således sige, at Guds lov i GT om fejringen af de tre hovedfester er opfyldt i Jesu liv og død, og at vi som Guds folk i Den nye pagt fejrer disse fester sakramentalt i eukaristien.

Jesus sammenfatter denne sandhed således: *"I må ikke tænke, at jeg er kommet for ophæve loven eller profeterne (= Det gamle Testamente). Jeg er ikke kommet for at ophæve, men opfylde"* (Matth 5,17-19). Jesus mener med dette udtryk både at loven skal overholdes, men også at hans tolkning af den er den rette forståelse af Guds ord og endelig, at budskabet i GT skal realiseres. GT var et forstadium til Guds endelige plan. Det var et løfte fra Guds side om det kommende Guds rige.

Vi må derfor drage den konklusion, at vi ikke forstår kristendommen uden på baggrund af GT. Det er derfor interessant, at kirken fra dag ét overtog de bibelske salmer som den røde tråd i liturgien, hvilket de er den dag i dag⁵⁴.

28. SAMMENFATNING OG KONKLUSION:

Jeg vil sammenfatte den ovenfor anførte redegørelse om eukaristien i Det nye Testamente således:

28.1 Mange tekster i Dette nye Testamente handler direkte eller indirekte om eukaristien (messen). Eukaristien er altså på en måde det centrale tema i NT. Det skal forstås på denne måde: NT handler lige så meget om Kristus og kirken i dag som den gang. NT er Jesu fortsatte belæring til kirken gennem alle tider. Derfor er Helligånden en afgørende faktor, idet han fortsætter Jesu lærergerning (jfr. Joh. 16,12-15).

28.2 Jesu nærvær i kirken er det centrale budskab: *"Jeg er med jer alle dage indtil verdens ende"* (Matth. 28,20). Måden hvorpå han er nærværende er: 1) undervisning, 2) sakramenterne, især eukaristien 3) og fællesskabet (communio / de helliges samfund).

28.3 Kirken er Guds nye folk, som dog er forlængelse af Guds gamle folk, Israel, men den er "fremmed" på jorden, fordi dens fædreland er i Himlen (Fil. 3,20, 1. Pet. 1.1). Betegnelsen "fremmed" (på jorden) finder vi i flere oldkirkelige tekster. Således skriver pave Clemens I i sit berømte brev til menigheden i Korinth (ca. 96): "Kirken, der er fremmed i Rom, hilser kirken, der er fremmed i Korinth". Kirkens liturgi er derfor en afspejling af liturgien i Himlen. Kirken er nok nærværende på jorden, men som fremmed, fordi den hører hjemme i Himlen. Vores fædreland er i Himlen.

28.4 Alle troende og døbte udgør et kongerige af præster. Vi har del i Jesu herlighed og kongedømme i Himlen i kraft af den nye pagt. Men vi har også del i Jesu herredømme på jorden. Vores ofre og bønner ikke mindst i eukaristien har en stor magt over forholdene i verden. I GT havde en konge også status af præst (jfr. Sl. 110,4b: "Du er den Eviges præst"⁵⁵).

28.5 Der findes ikke længere noget tempel på jorden. Kirkebygningerne er ikke templer i jødisk forstand (eller i hedensk forstand). Derfor findes der heller ikke noget præsteskab forstået som de ansvarlige for tempelkulten. Den græske og latinske betegnelse for "præst" (hiereus og sacerdos) anvendes kun om Guds folk som sådan og de enkelte troende og ikke om embedet i NT.

28.6 Dog er kirken, Guds folk, også nærværende på jorden, hver gang de troende samles til eukaristi. Den himmelske liturgi bliver nærværende på jorden under følgende forudsætninger: 1)

⁵⁴ En af de bedste oversættelser og kommentarer til salmerne er Mitchell Dahood, The Anchor Bible, Psalms I-III, der hjælper en til at komme så tæt på den hebraiske tekst som muligt og dermed åbne op for tekstens hebraiske baggrund (han var min professor på Bibelinstituttet i Rom).

⁵⁵ Se The Anchor Bible, Salmerne III s. 117.

De troende samles på officiel måde som Guds folk på stedet. 2) Enhver messe åbnes med celebrantens⁵⁶ hilsen til menigheden. Først da er kirken nærværende som kirke⁵⁷. Det er Kristus selv, der samler os formelt som kirke ved celebrantens hilsen. 3) Han er vært og brudgom, der samler os for at have måltid med os og skænke sig selv til os og inddrage os i sit evige forløsningsoffer. På denne måde bygger Helligånden Guds tempel på jorden af os som "levende" stene (1. Pet. 2,4-5). Enhver messe afsluttes formelt med ordene: "Gå bort herfra med Kristi fred" (Ite, missa est). Kirkeforsamlingen opløses formelt ved disse ord, som ikke er en "udsendelse", men en "bortsendelse".

28.7 Messen er på denne måde et guddommeligt fest- og bryllupsmåltid, den nye pagts måltid⁵⁸. Og vi er de indbudte gæster, og samtidig er vi Kristi brud. Det betyder derfor, at når vi fejrer messe, skal vi opleve, at vi sidder til bords med Jesus og alle de nærværende, samt alle helgener og sjælene i Skærsilden, men også alle vore brødre og søstre rundt om i verden og dem, vi vil bede for. Alle er samlet omkring Jesu bord og deltager i hans festmåltid. På den måde bliver enhver messe i virkeligheden Kristi og hans kirkes fest- og bryllupsmåltid.

28.8 Fordi messen ikke er en jordisk tempelliturgi, er det kun Kristus, der er præst i ordets liturgiske betydning. Dem, vi kalder præster (ordet betyder på græsk 'ældste'), er Kristi tjenere, som han bruger for netop selv at være tilstede og handle. De repræsenterer Kristus og gør ham nærværende. Desværre er gejstligheden i tidens løb blevet en kopi af præsteskabet i templet i Jerusalem og hierarkisk organiseret. At den græske betegnelse "ældste" (presbyter) er blevet til "præst" er bevis nok for en teologisk og sproglig forvirring. Det interessante er, at i den aktuelle liturgiske kalender på latin bruges aldrig ordet "præst" i vores betydning, men presbyter, når talen er om "præster", der fejres som helgener. I vores danske kalender bruges altid ordet "præst" et flertydigt ord. Hvorfor taler vi ikke hellere om ældste /presbyter?

28.9 Det er ikke nok, at vi efter 2. vaticankoncil har fået et nyt messeritual. Det drejer sig primært ikke om ritualer, men om 'liturgiens ånd' (jfr. Kardinal Ratzingers bog: *Der Geist der Liturgie*⁵⁹). Messen skal fejres i den ånd, som NT fremlægger i de ovenfor anførte tekster, og ikke i den ofte misforståede forestilling, der har udviklet sig i kirkens historie. Derfor er det afgørende, at vi vender tilbage til Guds ord i NT, sådan som pave Benedikt XVI / Ratzinger har pålagt os det i sin postsynodale skrivelse *Verbum Domini* (2010).

28.10 Lukas sammenfatter situationen i urmenigheden / modermenigheden i Jerusalem efter pinse således: "*De (nydøbte) holdt fast ved apostlenes undervisning og ved fællesskabet, ved brødets brydelse og ved bønnerne*" (AG 2,42). Disse fire områder dækker kirkens fundament til alle tider. Vi kan uden videre kalde dem for kirkens apostolske grundlag. Og messen består også af disse elementer.

28.11 Eukaristien er det nye påskemåltid, som finder sted hver gang, vi fejrer messe. Jesus er det en gang for alle slagtede påskelam og er som sådan i den himmelske helligdom. Lammets legeme og blod er tilstede i eukaristien i brødets og vinens skikkelse og er således vores åndelige spise. Vi drikker Helligånden fra Jesu indre, når vi drikker hans blod i vinens skikkelse. Vi spiser påskelammet, når vi spiser hans legeme under brødets skikkelse. Det er Jesus, der er vores påskelam, og det er ham, der er præsten, der ofrer lammet, sig selv. Når vi deltager i dette nye

⁵⁶ Jeg undgår af de anførte grunde at bruge ordet 'præst' og erstatter det med 'celebrant'.

⁵⁷ I den tridentinske ritus er dette uklart. Det er helt specifikt i den liturgiske reform.

⁵⁸ Allerede i GT blev pagten mellem Gud og hans folk tolket som et ægteskab, og Jesus sammenfatter pagtsgrundlaget i GT med buddet om kærlighed til Gud og til næsten.

⁵⁹ Findes i mange oversættelser.

påskemåltid bliver kirken til som Kristi legeme. Helligånden gør os til levende lemmer på dette legeme, når vi modtager påskelammet af Jesu hænder. Således bygger Helligånden Jesu legeme og blod til Guds kirke, ligesom Gud byggede Adams ribben til en kvinde. Jesus og kirken er altså den nye menneskehed.

28.12 Jesus er nærværende i messen som præst, hyrde, vært, brudgom, kirkens hoved, Guds ord og vores åndelige føde. Og vi er nærværende i messen som hans brud, legeme, kirke, brødre og søstre, disciple, medarbejdere og de får, han leder, men også som "præster", der sammen med Kristus frembærer det nye og evige offer: Hans legeme og blod. Det er altså ikke "præsten", der gør det, men de troende ledet af en eller flere ældste (presbyter) i concelebration, der repræsenterer Jesus Kristus, den evige ypperstepræst. Concelebrationen af de "ældste" udtrykker netop, at de ældste udgør et kollektiv.

28.13 Messen er en fornyelse af den nye pagt mellem Kristus og hans kirke.

28.14 Endelig skal det understreges, at eukaristien er et messeoffer af den simple grund, at Jesus, der nu er det evige offerlam, er nærværende under brødets og vinens skikkelse, som er hans ofrede legeme og blod. Sagt ganske enkelt: Under den sidste nadver, hvor Jesus indstiftede eukaristien, gjorde han sit legeme og blod til sit evige og endegyldige offer, som skulle frembæres Langfredag på korset. Ellers ville hans død på korset aldrig være blevet et offer. Når vi derfor fejrer den sidste nadver i hver eukaristi, bliver hans evige offer på korset nærværende i messen: "Gør dette til min ihukommelse". Den sidste nadver, som var et offermåltid, gentages og gentages. Jesus ønsker på denne måde at gøre sit evige offer nærværende på jorden, "indtil han kommer" (jfr. den eukaristiske bøn), for at forene os med sig i hans offerhandling for Faderens ansigt.

28.15 Jesus er nærværende i den himmelske helligdom som det evige lille påskelam, der blev slagtet på Golgata, men nu har al magten i Himlen og på jorden. Og Jesus er samtidig nærværende i eukaristien som vores åndelige føde under brøds og vins skikkelse. Det forvandlede brød og vin er det slagtede påskelam, som nu er vores åndelige føde. Det slagtede påskelam som vores åndelige føde er nærværende under to skikkelser: brød og vin, som ikke må adskilles. En messe er derfor kun gyldig, når Jesus kommer til stede under brøds og vins skikkelse. De to skikkelser må liturgisk ikke adskilles, hvis de skal gøre påskelammet nærværende⁶⁰.

28.16 Ecclesia de Eucharistia. Dette er overskriften på pave Johannes Paul II's rundskrivelse af 2003. Det vil være på sin plads at nævne overskriften over denne tekst, som lyder oversat: Kirken kommer fra eukaristien. Eukaristien er det sted, hvor kirken er nærværende sakramentalt og derfor vokser ud af, som et træ. Kirken er en organisme, der begynder i det små og vokser. Grundenheden for denne organisme er eukaristien. Jesu legeme og blod bygger kirken op som hans mystiske legeme.

28.17: Sammenfatning: I messen er Jesus til stede på følgende måde: 1) I de troendes fællesskab, som er hans familie. 2) I "præstens" og evt. også i diakonens tjeneste. 3) I forkyndelsen af Guds (Herrens) ord (læsninger og prædiken). 4) I den eukaristiske bøn, hvis centrum er gentagelse af Jesu ord ved den sidste nadver. Det er Jesus selv, der gennem celebranten gentager ordene fra den sidste nadver. 5) I kommunionen som vor åndelig føde. 6) Jesu besøg hos de to disciple i Emmaus er en slags grundmodel for hans fortsatte nærvær efter sin opstandelse (Luk 24,13-32)⁶¹

29. EFTERSKRIFT:

⁶⁰ Det modsiger ikke dogmet, at Jesus er fuldt og helt tilstede under hver af de to skikkelser; men de to skikkelser må ikke skilles, de udgør en enhed og helhed som udtryk for, at de er vor åndelige føde, jfr. messeritualet og note 38.

⁶¹ Det er bemærkelsesværdigt, at Lukas bruger 19 vers på denne begivenhed og beskriver den i enkeltheder.

29.0 Jeg vil summarisk pege på messens aktuelle liturgi efter 2. vatikankoncil. Der er nemlig ingen tvivl om, at formålet med den liturgiske reform var at lade den bibelske lære om eukaristien blive mere synlig, end den var i den gamle liturgi (den tridentiske), som naturligvis ikke var forkert, men heller ikke afspejlede den bibelske teologi tydelig nok.

29.1 Kirken bliver nærværende i messen ved at celebranten hilser de troende. Festmåltidet åbnes (og afsluttes ved bortsendelsen: Gå bort herfra med Kristi fred). Jesus er nu tilstede i sin kirke. Menigheden er ikke et vist antal tilstedeværende troende, men et fællesskab: "de helliges samfund/fællesskab", jfr. trosbekendelsen.

29.2 Messen består af to dele: Ordets gudstjeneste og bordets gudstjeneste. Ordet spiller en kapital rolle, fordi her taler Jesus til os. Reformens formål var bl.a. at bruge så mange bibeltekster som muligt i en treårig cyklus, og også forskellige tekster i ugens løb. Bibelens ord skal åbne de tilstedeværende troendes hjerte for Kristus, som de skal modtage som deres åndelige føde. Guds ord er også de troendes åndelige føde og den nye pagts grundlag. De bibelske salmer er kommet tilbage i liturgien. Hieronymus (4.årh.) siger: Ukendskab til Bibelen er ukendskab til Kristus.

29.3 Forberedelsen af måltidet, det såkaldte offertorium, har ændret karakter fra at være frembærelse af offergaver til at være forberedelse af måltidet. Bønnerne er inspireret af bordbønnen ved det jødiske måltid, sådan som evangelierne nævner dem (i den danske udgave kaldes denne del "frembærelse af gaverne". I den latinske udgave hedder den blot "liturgia eucharistica", det er altså blot en praktisk forberedelse af eukaristien uden selvstændig karakter).

29.4 I alle de tre nye eukaristiske bønner er der to såkaldte epikleser, dvs. bønner om Helligånden: Før forvandlingen beder vi Faderen forvandle brødet og vinen til Kristi legeme og blod ved Helligånden. Efter forvandlingen beder vi Faderen forvandle os til Kristi ene legeme, når vi modtager hans legeme og blod. Disse epikleser er inspireret af den byzantinske og andre orientalske liturgier, og især af 1. Kor. 10,16-17, men findes ikke i den romerske canon.

29.5 Celebranten læser de eukaristiske bønner højt, så menigheden kan høre dem og således deltage. Derfor siger han også mange gange til Faderen: "Vi" (jeg og menigheden). Han taler på menighedens vegne. I den gamle udgave af den romerske canon beder celebranten de eukaristiske bønner i stilhed, kun selve forvandlingsordene (ikke nadverberetningen) skal siges med dæmpet men tydelig røst. Den eukaristiske bøn får således en helt anden karakter.

29.6 Det er nu muligt igen at modtage kommunionen under begge skikkelser, selvom der er visse restriktioner, som vi i Danmark ikke har kendt til, da daværende biskop Martensen bestemte, at vi havde lov til at uddele kommunionen i hver messe under begge skikkelser. Vi bør udbrede denne praksis for at være i overensstemmelse med liturgiens ånd og eukaristiens teologi, ja Jesu egne ord: "*Og han tog bægeret, takkede og gav dem det og sagde: drik alle af det*" (Matt. 26,27 + paralleller). For at måltidets teologiske karakter kommer frem, bør alle normalt modtage kommunionen under brødets og vinens skikkelse. Sådan har Kristus indstiftet nadveren.

29.7 Det nye ritual har stærkt anbefalet, at de hostier, der bruges til menighedens kommunion bør konsekres under messen, så messen virkelig fremtræder som et (fest)måltid. I måske tusind år var menighedens kommunion ikke en fast del af messen, kun for celebrantens vedkommende. Messen ændrede således karakter i folks bevidsthed: Det var forvandlingen, der var hovedelementet. Jesus skulle blive nærværende, så vi kunne tilbede ham i monstransen og i tabernaklet. Ja, det var "teologien"! Derfor gik langt de fleste katolikker ikke regelmæssigt til kommunion, måske én gang om året, hvorfor det af samme grund blev et kirkebud. Selv i klostrene modtog man ikke dagligt kommunionen! Glutenallergi er blevet aktuelt. Det er vigtigt at

understrege, at der (endnu) ikke findes glutenfri hostier lavet af hvedemel. Men der er udviklet hostier, hvor gluten er reduceret i stærkt mulig grad, men stadig lavet af hvedemel, hvilken er en betingelse for, at brødet kan blive Kristi legeme.

29.8 I den tridentinske messe er der ikke noget formelt ritual for kommunion for kirkefolket. Også det taler sit tydelige sprog, hvad messens teologi angår. I den nye ritus efter koncilet indbyder celebranten de troende til at komme frem for at modtage kommunionen med følgende ord: *"Se Guds lam, som borttager verdens synd. Salige er de, som er indbudt til Lammets bord"*. De troende er indbudte til at modtage Guds lam og opfordres til at komme frem. Alteret betegnes liturgisk som et spisebord. Messen er et festmåltid. Skal de knæle, når celebranten siger disse ord? Det er blevet kutyme, men personligt mener jeg, at det er forkert. Når man får en indbydelse, rejser man sig med det samme og følger indbydelsen og venter ikke.

29.9 Vi har nogle problemer: Hvordan skal vores liturgiske kropsholdninger være? Det er helt tydeligt, at de troende er meget usikre, nogle gør det og det og andre noget andet. Det er den gamle tradition, som på det ubevidste plan fortsætter. Mange mener f.eks. at knæle er den mest korrekte holdning under den eukaristiske bøn (= tilbedelse). Og hvordan skal man holde hænderne? Skal man modtage kommunionen i hånden eller i munden? Osv. I den oprindelige udgave af den nye messe (1975) stod der, at de troende ligesom celebranten skulle stå op under den eukaristiske bøn undtagen under selve konsekrationen, hvor også celebranten gør knæbøjning. Kort og godt celebranten og kirkefolket skulle have den samme kropsholdning under eukaristien. Men bispekonferencerne fik lov til at ændre denne bestemmelse under hensyntagen til folkets sædvaner. Derfor står der i den danske udgave som indledning til de eukaristiske bønner: STÅ/KNÆLE. Skaber det ikke forvirring? Der er altså en usikkerhed om kropsholdningen og det samlede billede af menigheden bliver forvirret. Liturgien mister sin karakter af et fælles måltid. Den bliver let den enkelte deltagers egen liturgi. Mange menigheder har heller ikke fundet fodslag, når det gælder svarene på celebrantens henvendelser. Kort og godt, meget tyder på en subjektivistiske opfattelse af liturgien, som uden tvivl er en arv fra den gamle liturgi. Pave Benedikt / Ratzinger skrev den tankevækkende bog: Liturgiens Ånd. Mon ikke vi trænger til at tilegne os liturgiens ånd? Måske kan 'Messens Teologi' bidrage til det.

05 04 2024 XX

LM